

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»
освітньо-професійна програма «Менеджмент»
Спеціальність 073 «Менеджмент»

**УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В СВК «РОДИНА»
БІЛГОРОД-ДНІСТРОВСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Здобувача вищої освіти **Корнієвського Руслана Олександровича**

Науковий керівник: к.е.н, доцент
кафедри менеджменту
Марія ВАРГАТЮК _____

Рецензент: к.е.н., доцент кафедри
обліку і оподаткування Одеського
державного аграрного університету
Андрій НАЙДА

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
д.е.н., професор
_____ Галина ЗАПША
_____ 2024 р.

ОДЕСА – 2024

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління

Кафедра менеджменту

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітньо-професійна програма «Менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
менеджменту

_____ Галина ЗАПША
«_____» _____ 2024 р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА**

Корнієвського Руслана Олександровича

1. Тема роботи: «Управління земельними ресурсами в СВК «Родина» Білгород-Дністровського району Одеської області».

науковий керівник роботи: к.е.н., доцент кафедри менеджменту Варгатюк М.О. затверджені наказом ректора вищого навчального закладу від «15» травня 2024р. № 105

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи 10 червня 2024 р.

3. Об'єкт дослідження – процес управління земельними ресурсами аграрного підприємства в сучасних умовах.

4. Предмет дослідження – є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів управління земельними ресурсами аграрного підприємства. Поглиблені дослідження проведено на базі фінансово-економічної діяльності СВК «Родина» Білгород-Дністровського району Одеської області.

5.Перелік завдань, які потрібно розробити:

5.1. Теоретико-методичний розділ:

- обґрунтувати сутність поняття та принципи управління земельними ресурсами;
- дослідити еволюцію управління земельними ресурсами в аграрному секторі;
- вивчити методи та інструменти управління земельними ресурсами;

5.2. Аналітичний розділ:

- *провести аналіз зовнішнього середовища управління земельними ресурсами СВК «Родина»;*
- *дослідити економічні аспекти використання земель в СВК «Родина»;*
- *проаналізувати ефективність управління земельними ресурсами в СВК «Родина»;*

5.3. Рекомендаційно-розрахунковий розділ:

- *виявити стратегічні напрями у системі управління земельними ресурсами СВК «Родина»;*
- *запропонувати заходи для покращення ефективності управління земельними ресурсами СВК «Родина»;*
- *розробити стратегії та методи оптимізації використання земель в СВК «Родина».*

6. Орієнтовний перелік графічного та табличного матеріалу:

6.1. До теоретико-методичного розділу:

Основні принципи управління земельними ресурсами. Види класифікацій управління земельними ресурсами. Основні принципи сталого розвитку в управлінні земельними ресурсами.

6.2. До аналітичного розділу:

PEST-аналіз. Визначення можливостей і загроз для діяльності на ринку СВК «Родина». Визначення сильних та слабих сторін СВК «Родина». Матриця SWOT-аналізу СВК «Родина». Розміри аграрного виробництва СВК «Родина». Організаційна структура СВК «Родина». Організаційна структура управління СВК «Родина». Динаміка та структура посівних площ СВК «Родина». Обсяги виробництва продукції в СВК «Родина». Обсяги реалізації продукції в СВК «Родина». Чисті доходи від реалізації продукції СВК «Родина». Урожайність основних аграрних культур в СВК «Родина». Виробнича собівартість 1 ц аграрної продукції в СВК «Родина». Середня ціна реалізації 1 ц аграрної продукції СВК «Родина». Рівень товарності сільськогосподарської продукції в СВК «Родина». Рівень рентабельності аграрної продукції в СВК «Родина». Економічна ефективність оборотних активів СВК «Родина».

6.3. До рекомендаційно-розрахункового розділу:

Дерево цілей управління земельними ресурсами СВК «Родина». Удосконалена організаційна структура управління СВК «Родина».

Розрахунок витрат на організацію відділу моніторингу та контролю за використанням земель СВК «Родина». Ключові аспекти забезпечення сталого використання земельних ресурсів в СВК «Родина». Технічна характеристика дрону Торхгип FP300. Виробничі потужності на місяць дрону Торхгип FP300. Загальні витрати на впровадження проєкту по закупівлі дронів Торхгип FP300. Економічне обґрунтування проєкту по введенню дронів Торхгип FP300 для забезпечення точного землеробства в діяльності СВК «Родина». Допустимі коливання сільськогосподарських культур та парів у площах ріллі. Внесення добрив під вирощування сільськогосподарських культур в СВК «Родина» (проєкт на 2026р.). Техніко-економічні коефіцієнти для задачі економіко-математичного моделювання виробництва та реалізації продукції СВК «Родина». Склад і структура посівних площ СВК «Родина» (проєкт на 2026р.). Проєкт обсягів виробництва продукції рослинництва в СВК «Родина» на 2026р. Проєкт вартості і структури чистого доходу (виручки) від реалізації продукції рослинництва СВК «Родина» на 2026 р. Проєкт економічної ефективності сільського господарства СВК «Родина» на 2026р.

7. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: законодавчо-нормативні акти, нормативно-довідкова інформація, дані періодичних видань, офіційні матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Одеській області; баланс підприємства (Ф. № 1); звіт про фінансові результати (Ф. № 2); основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств (Ф. № 50-с.-г.), штатний розклад.

8. Дата видачі завдання: 1 лютого 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№з/ п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Кількість кредитів	Примітка
1.	Визначення теми, об'єкта та предмета дослідження	20.11.2023- 24.11.2023	0,2	
2.	Отримання завдання і складання змісту (плану) кваліфікаційної роботи	01.02.24	0,1	
3.	Складання календарного плану – графіку з підготовки кваліфікаційної роботи	15.02.24	0,1	
4.	Написання першого (теоретико-методичного) розділу роботи	16.02.24– 25.03.24	1	
5.	Вивчення матеріалів базових підприємств	25.03.24– 05.04.24	0,5	
6.	Написання другого (аналітичного) розділу роботи	05.04.24– 25.04.24	1	
7.	Написання третього (рекомендаційно-розрахункового) розділу роботи	25.04.24– 22.05.24	1	
8.	Написання висновків, списку літератури	22.05.24 – 27.05.24	0,3	
9.	Перевірка роботи науковим керівником	27.05.24– 4.06.24	0	
10.	Доопрацювання роботи після зауважень наукового керівника	5.06.24 – 7.06.24	0,3	
11.	Підготовка до захисту: доповідь, ілюстративний матеріал	8.06.24– 9.06.24	0,5	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	10.06.24	0,1	
14.	Перевірка роботи на оригінальність	10. 06.24 – 17.06.24	0	
15.	Попередній захист на кафедрі	17.06.24– 19.06.24	0,4	
16.	Рецензування кваліфікаційної роботи	19.06.24 – 22.06.24	0	
17.	Захист кваліфікаційної роботи	24.06.24 – 28.06.24	1,5	
	Всього		4,5	

Здобувач ОС «бакалавр» _____ Руслан КОРНІЄВСЬКИЙ
 Науковий керівник: _____ Марія ВАРГАТЮК

РЕФЕРАТ

Корнієвський Р.О. Управління земельними ресурсами в СВК «Родина» Білгород-Дністровського району Одеської області – На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю 073 «Менеджмент». Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, 2024.

Актуальність теми. Управління земельними ресурсами аграрного підприємства є ключовим елементом, що визначає його успішність та стійкість. Земля є основним засобом виробництва в сільському господарстві, від якого залежить врожайність, якість продукції та фінансова стабільність підприємства. Ефективне управління земельними ресурсами включає в себе стратегічне планування, оптимізацію використання ґрунтів, впровадження сучасних агротехнологій та заходів з охорони навколишнього середовища.

Питанням управління земельними ресурсами стало основою наукових праць багатьох вчених. Поряд з тим в сучасних умовах глобальних змін клімату, деградації земель та зростаючого попиту на сільськогосподарську продукцію, раціональне використання земельних ресурсів набуває ще більшої ваги. Для аграрних підприємств це означає необхідність інтегрованого підходу, який враховує економічні, екологічні та соціальні аспекти, забезпечуючи при цьому високу продуктивність та стійкий розвиток. Це характеризує актуальність кваліфікаційної роботи, обґрунтовує її мету і завдання.

Мета та завдання дослідження Метою даної кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних та методологічних основ управління земельними ресурсами сільськогосподарського кооперативу.

Для досягнення представленої мети необхідно вирішити ряд завдань:

- обґрунтувати сутність поняття та принципи управління земельними ресурсами;
- дослідити еволюцію управління земельними ресурсами в аграрному секторі;
- вивчити методи та інструменти управління земельними ресурсами;
- провести аналіз зовнішнього середовища управління земельними ресурсами СВК «Родина»;
- дослідити економічні аспекти використання земель в СВК «Родина»;
- проаналізувати ефективність управління земельними ресурсами в СВК «Родина»;

- виявити стратегічні напрями у системі управління земельними ресурсами СВК «Родина»;
- запропонувати заходи для покращення ефективності управління земельними ресурсами СВК «Родина»;
- розробити стратегії та методи оптимізації використання земель в СВК «Родина».

Об'єктом дослідження є процес управління земельними ресурсами аграрного підприємства в сучасних умовах.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів управління земельними ресурсами аграрного підприємства. Поглиблені дослідження проведено на базі фінансово-економічної діяльності СВК «Родина» Білгород-Дністровського району Одеської області.

Поставленні завдання вирішуються за допомогою теоретичних та емпіричних *методів наукового дослідження*. Так було використано суб'єктивний підхід при вивченні діяльності СВК «Родина» Білгород-Дністровського району Одеської області, емпіричний підхід – при обробці інформації, що стосується суб'єкту дослідження, метод аналізу - при економічному обґрунтуванні ефективності досліджуваного об'єкту, PEST-аналіз та SWOT-аналіз – при дослідженні сильних та слабких сторін виробничого кооперативу та загроз та можливостей для його діяльності, Дерево цілей при формуванні цілей та задач для ефективного управління земельними ресурсами, економіко-математичне моделювання – при розробці оптимального плану управління земельними ресурсами.

Інформаційне забезпечення. Основні питання кваліфікаційної роботи базуються на офіційних джерелах інформації, джерелах інформації про управління земельними ресурсами аграрних підприємств, річній звітності сільськогосподарського виробничого кооперативу Білгород-Дністровського Одеської області, науково-методичній літературі з питань управління земельними ресурсами та власних дослідженнях автора.

Термін проведеного дослідження - 2021-2023 рр.

Практична значущість кваліфікаційної роботи полягає в можливості впровадження рекомендацій щодо оптимізації управління земельними ресурсами в діяльність СВК «Родина». Це дозволить підвищити ефективність використання земель виробничого кооперативу, забезпечити стабільність та конкурентоспроможність його діяльності, а також сприятиме загальному сталому розвитку сільських територій.

Зміст роботи. У першому розділі «Теоретичні основи управління земельними ресурсами» проведено обґрунтування сутності поняття та принципів управління земельними ресурсами; представлено еволюцію управління земельними ресурсами в аграрному секторі; досліджено методи та інструменти управління земельними ресурсами.

У другому розділі «Аналіз сучасного стану управління земельними ресурсами в СВК «Родина»» проаналізовано зовнішнє середовища управління земельними ресурсами СВК «Родина»; досліджено економічні

аспекти використання земель в СВК «Родина»; проведено аналіз ефективності управління земельними ресурсами в СВК «Родина»

У третьому розділі «Вдосконалення управління земельними ресурсами СВК «Родина»» запропоновані пропозиції по розвитку екологічного менеджменту в представлені стратегічні напрями у системі управління земельними ресурсами СВК «Родина»; запропоновані заходи для покращення ефективності управління земельними ресурсами СВК «Родина»; розроблено стратегії та методи оптимізації використання земель в СВК «Родина».

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Зміст роботи представлений на 68 сторінках. Кваліфікаційна робота містить 31 таблиці, 4 рисунків, 6 додатків на 10 сторінках. Список джерел нараховує 67 літературних джерела.

Ключові слова: управління, земельні ресурси, точне землеробство, землеустрій, аграрне виробництво.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ	6
1.1. Сутність поняття та принципи управління земельними ресурсами	6
1.2 Еволюція управління земельними ресурсами в аграрному секторі	10
1.3. Методи та інструменти управління земельними ресурсами	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В СВК «РОДИНА»	21
2.1. Аналіз зовнішнього середовища управління земельними ресурсами СВК «Родина»	21
2.2. Економічні аспекти використання земель в СВК «Родина»	27
2.3. Аналіз ефективності управління земельними ресурсами в СВК «Родина»	37
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ СВК «РОДИНА»	43
3.1. Стратегічні напрями у системі управління земельними ресурсами СВК «Родина»	43
3.2. Заходи для покращення ефективності управління земельними ресурсами СВК «Родина»	49
3.3. Розробка стратегій та методів оптимізації використання земель в СВК «Родина»	57
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Актуальність теми. Управління земельними ресурсами аграрного підприємства є ключовим елементом, що визначає його успішність та стійкість. Земля є основним засобом виробництва в сільському господарстві, від якого залежить врожайність, якість продукції та фінансова стабільність підприємства. Ефективне управління земельними ресурсами включає в себе стратегічне планування, оптимізацію використання ґрунтів, впровадження сучасних агротехнологій та заходів з охорони навколишнього середовища.

Питанням управління земельними ресурсами стало основою наукових праць багатьох вчених, таких як Андрійчука В.Г. [1], Горлачука В.В., Песчанської І.М., Скороходова В.А. [13,14], Добряка Д.С., Мартина А.Г. [20,21], Кілочко В.М. [27], Князькова Т.О. [28], Третьяка А. М. [48-58], Транченко О.М., Шатохіна А.М.[47]. Поряд з тим в сучасних умовах глобальних змін клімату, деградації земель та зростаючого попиту на сільськогосподарську продукцію, раціональне використання земельних ресурсів набуває ще більшої ваги. Для аграрних підприємств це означає необхідність інтегрованого підходу, який враховує економічні, екологічні та соціальні аспекти, забезпечуючи при цьому високу продуктивність та стійкий розвиток. Це й визначає актуальність кваліфікаційної роботи, її мету і завдання.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних та методологічних основ управління земельними ресурсами сільськогосподарського кооперативу.

Згідно з наведеною метою були поставлені наступні завдання:

- обґрунтувати сутність поняття та принципи управління земельними ресурсами;
- дослідити еволюцію управління земельними ресурсами в аграрному секторі;
- вивчити методи та інструменти управління земельними ресурсами;

- провести аналіз зовнішнього середовища управління земельними ресурсами СВК «Родина»;
- дослідити економічні аспекти використання земель в СВК «Родина»;
- проаналізувати ефективність управління земельними ресурсами в СВК «Родина»;
- виявити стратегічні напрями у системі управління земельними ресурсами СВК «Родина»;
- запропонувати заходи для покращення ефективності управління земельними ресурсами СВК «Родина»;
- розробити стратегії та методи оптимізації використання земель в СВК «Родина».

Об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі є процес управління земельними ресурсами аграрного підприємства в сучасних умовах .

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів управління земельними ресурсами аграрного підприємства. Поглиблені дослідження проведено на базі фінансово-економічної діяльності СВК «Родина» Білгород-Дністровського району Одеської області.

Методи дослідження. Поставленні завдання вирішуються за допомогою теоретичних та емпіричних методів наукового дослідження. Так було використано суб'єктивний підхід при вивченні діяльності СВК «Родина» Білгород-Дністровського району Одеської області, емпіричний підхід – при обробці інформації, що стосується суб'єкту дослідження, метод аналізу - при економічному обґрунтуванні ефективності досліджуваного об'єкту, PEST-аналіз та SWOT-аналіз – при дослідженні сильних та слабких сторін виробничого кооперативу та загроз та можливостей для його діяльності, Дерево цілей при формуванні цілей та задач для ефективного управління земельними ресурсами, економіко-математичне моделювання – при розробці оптимального плану управління земельними ресурсами.

Інформаційне забезпечення. Основні питання кваліфікаційної роботи базуються на офіційних джерелах інформації, джерелах інформації про управління земельними ресурсами аграрних підприємств, річній звітності сільськогосподарського виробничого кооперативу Білгород-Дністровського Одеської області, науково-методичній літературі з питань управління земельними ресурсами та власних дослідженнях автора.

Термін проведеного дослідження - 2021-2023 рр.

Практична значущість кваліфікаційної роботи полягає в можливості впровадження рекомендацій щодо оптимізації управління земельними ресурсами в діяльність СВК «Родина». Це дозволить підвищити ефективність використання земель виробничого кооперативу, забезпечити стабільність та конкурентоспроможність його діяльності, а також сприятиме загальному сталому розвитку сільських територій.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст роботи представлений на 68 сторінках. Кваліфікаційна робота містить 31 таблиці, 4 рисунки, 6 додатків на 10 сторінках. Бібліографічний список нараховує 67 літературних джерел, що викладені на 7 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

1.1 Сутність поняття та принципи управління земельними ресурсами

Земельні ресурси — це природний ресурс, що складається з земельних ділянок, їх природних характеристик (тип ґрунту, рельєф, клімат тощо) та способів використання (сільське господарство, промисловість, житлове будівництво, рекреація тощо). Вони є важливим елементом економічного, соціального та екологічного розвитку країни, а їх ефективне управління визначається здатністю зберігати продуктивність та стабільність у майбутньому. Це охоплює такі аспекти, як планування територій, лісове господарство, землекористування, охорона навколишнього середовища, землепорядкування та інші. Земельні ресурси є обмеженими, тому їх раціональне використання та охорона важливі для сталого розвитку та забезпечення якості життя сучасного суспільства. [13].

Цілі та завдання управління земельними ресурсами включають:

- 1) Оптимальне використання земельних ділянок для забезпечення потреб суспільства у різних сферах, таких як сільське господарство, промисловість, житлове будівництво, туризм тощо.
- 2) Збереження природних ресурсів і збалансоване використання екологічних систем для підтримки біорізноманіття та екосистемних послуг.
- 3) Оптимізація земельних відносин шляхом встановлення ефективних правових, економічних та інституційних механізмів управління.
- 4) Забезпечення сталого розвитку та збереження якості життя мешканців, шляхом раціонального використання землі, запобігання забрудненню та знищенню природних екосистем.
- 5) Підвищення ефективності виробництва та досягнення економічної стабільності через оптимізацію землекористування та земельних відносин.

Ці цілі та завдання спрямовані на забезпечення збалансованого та сталого розвитку, який враховує потреби сучасного суспільства, економічні можливості та охорону природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Основні принципи управління земельними ресурсами спрямовані на забезпечення сталого розвитку, ефективного використання та збереження цього важливого природного ресурсу (табл. 1.1)

Таблиця 1.1 - Основні принципи управління земельними ресурсами

Сталість	Забезпечення сталого використання земельних ресурсів, щоб забезпечити їхню продуктивність та стійкість у майбутньому.
Ефективність	Максимізація використання земельних ділянок та ресурсів для досягнення максимальної продуктивності та ефективності.
Екологічна збалансованість	Збереження екологічної рівноваги та біорізноманіття, мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище.
Соціальна відповідальність	Врахування потреб та інтересів місцевого населення та сприяння їхньому залученню до процесів управління земельними ресурсами.
Принцип справедливості	Забезпечення рівних можливостей доступу до земельних ресурсів для всіх зацікавлених сторін.

Побудовано автором з використанням джерел [47]

Види управління земельними ресурсами відображають різноманітність підходів та моделей, що застосовуються в практиці для ефективного використання та охорони цього важливого природного ресурсу (табл 1.2)

Сталий розвиток у сфері управління земельними ресурсами передбачає використання землі таким чином, щоб задовольнити потреби сучасного суспільства без шкоди для можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Це означає балансування економічних, соціальних та екологічних аспектів землекористування для забезпечення довгострокової продуктивності та стійкості земельних ресурсів [43].

Таблиця 1.2 - Види класифікацій управління земельними ресурсами

Публічне управління	Централізоване	Управління здійснюється централізовано державними органами чи місцевими управліннями.
	Децентралізоване	Передача повноважень та відповідальності на місцевий рівень адміністрації та громадським організаціям.
Приватне управління	Приватна власність	Власники землі особисто відповідають за її управління та використання.
	Корпоративна власність	Управління земельними ресурсами відбувається корпораціями або великими аграрними компаніями.
Спільне управління	Кооперативне управління	Група селян, фермерських або сільськогосподарських кооперативів об'єднується для спільного управління земельними ресурсами.
	Спільне користування	Колективне управління земельними ресурсами за участю держави та місцевих громад.
Міжнародне управління	Міжнародна кооперація	Управління земельними ресурсами на міжнародному рівні через спільні проекти, угоди та конвенції між державами.

Побудовано автором з використанням джерел [48-58]

Управління земельними ресурсами на принципах сталого розвитку (табл 1.3), сприяє не лише економічному зростанню, але й збереженню природного

середовища та поліпшенню соціальних умов, що є основою для досягнення довгострокових цілей сталого розвитку

Таблиця 1.3 - Основні принципи сталого розвитку в управлінні земельними ресурсами

Екологічна стійкість	Збереження та відновлення природних екосистем, запобігання деградації ґрунтів, збереження біорізноманіття та підтримка екологічних процесів.
Економічна ефективність	Використання земельних ресурсів з максимальною вигодою при мінімальних витратах, забезпечення економічної стабільності та створення умов для розвитку місцевої економіки.
Соціальна справедливість	Забезпечення рівного доступу до земельних ресурсів для всіх груп населення, підтримка соціальної стабільності та поліпшення якості життя громад.
Інституційна підтримка	Розвиток правових, політичних та інституційних механізмів, які сприяють реалізації принципів сталого розвитку.
Інновації та науково-технічний прогрес	Впровадження нових технологій та методів управління земельними ресурсами, що сприяють підвищенню їх ефективності та екологічної стійкості.

Побудовано автором з використанням джерела [42]

Управління земельними ресурсами повинно створити оптимальні організаційно-територіальні та виробничі умови для раціонального розвитку аграрного сектору економіки. Це включає найбільш ефективне використання всіх земельних угідь, впровадження науково-обґрунтованих сівозмін, формування міцної та стабільної кормової бази для галузі тваринництва, ефективне застосування сільськогосподарської техніки, а також досягнення високих і сталих врожаїв з мінімальними затратами праці та коштів на одиницю продукції.

1.2 Еволюція управління земельними ресурсами в аграрному секторі

Традиційні форми управління земельними ресурсами включають різні підходи та системи, що використовувалися в різні історичні періоди для регулювання землекористування та землеволодіння. Вони відображають розвиток суспільних відносин, технологій та економічних систем. [3]

Їх можна поділити на наступні періоди:

1.Рання аграрна епоха.

1.1 Первісне суспільство: У первісних спільнотах земля не мала приватних власників і використовувалася спільно. Основними видами землекористування були полювання, збиральництво, примітивне землеробство та скотарство. Управління земельними ресурсами ґрунтувалося на звичаєвому праві та традиціях, де громада колективно приймала рішення щодо використання землі.

1.2 Розвиток землеробства: З розвитком осілого способу життя та розвитку землеробства виникли перші форми розподілу земельних ділянок серед членів громади. Землю почали ділити на ділянки, які використовували окремі сім'ї або групи. Права на ці ділянки закріплювалися за певними групами людей, проте власність залишалася колективною..

2.Феодальна система.

2.1 Феодалізм: Феодальна система управління земельними ресурсами була характерна для середньовічної Європи, зокрема для України за часів Київської Русі. Земля перебувала у власності феодалів — великих землевласників, які отримували її від монарха в обмін на військову службу та інші зобов'язання. Селяни (кріпаки) мали право користуватися землею, але не володіли нею.

Селяни обробляли землі феодала і віддавали йому данину у вигляді натуральних продуктів або виконували різні роботи (панщина). Вони також

мали право користуватися невеликими ділянками для власних потреб, але не могли вільно розпоряджатися ними.

2.2 Громадське землекористування: Окрім феодальних маєтків, існували громади, що колективно використовували спільні землі для випасу худоби, збору дров і т. д. Громадське управління передбачало колективне прийняття рішень щодо використання цих земель та розподіл ресурсів між членами громади.

3. Переходи та зміни в традиційних системах.

З розвитком суспільства та зміною економічних відносин поступово змінювалися форми землекористування. З'являлися нові методи обробки землі, покращувалося сільське господарство, і збільшувалася роль приватної власності на землю.

У різні історичні періоди проводилися аграрні реформи, спрямовані на покращення управління земельними ресурсами, підвищення продуктивності сільського господарства та зниження соціальної напруги. Це включало перерозподіл земель, впровадження нових методів землеробства і створення нових правових норм для регулювання землеволодіння.

Індустріалізація XVIII-XIX століть значно вплинула на управління земельними ресурсами. Перехід від аграрного до індустріального суспільства приніс значні зміни у використанні землі як на рівні окремих господарств, так і на національному рівні [51].

4. Промисловий переворот та урбанізація.

4.1 Індустріалізація викликала швидке зростання міст і активну урбанізацію. Багато людей із сільської місцевості переїжджали до міст у пошуках роботи на нових промислових підприємствах. Це змінило структуру землекористування, оскільки дедалі більше земель використовувалися для міського будівництва, промислових об'єктів та інфраструктури.

Розвиток промисловості вплинув на сільське господарство, яке стало більш комерційним і ринково орієнтованим. Відбулася концентрація земель у великих господарствах, що могли вкладати кошти в нові технології та техніку.

4.2 Технологічні зміни в сільському господарстві цього періоду

4.2.1 Механізація: Впровадження сільськогосподарської техніки, такої як парові плуги та жатки, значно підвищило продуктивність праці. Це дозволило обробляти більші площі землі за короткий час і з меншими затратами праці.

4.2.2. Аграрні інновації: Розвиток аграрної науки призвів до нових методів обробки землі, зокрема сівозміни, використання добрив і нових сортів рослин, що підвищило врожаї.

4.3 Соціальні та економічні наслідки періоду

4.3.1 Земельні реформи: Під впливом індустріалізації багато країн здійснювали аграрні реформи для підвищення ефективності землекористування. Наприклад, у Великобританії були проведені "огорожувальні акти", що сприяли створенню великих фермерських господарств і підвищенню продуктивності.

4.3.2 Зростання ринку земель: Земля стала важливим об'єктом ринкових відносин. Її вартість зростала через комерціалізацію, особливо у зонах, близьких до міст та промислових центрів.

4.4 Екологічні наслідки періоду

4.4.1. Деградація земель: Інтенсифікація сільського господарства та розширення промислових зон призвели до виснаження та ерозії ґрунтів через надмірне використання добрив та пестицидів.

4.4.2 Забруднення: Промислові підприємства часто забруднювали навколишнє середовище, включаючи землі. Відходи виробництва та хімікати негативно впливали на якість ґрунтів.

4.5 Державне регулювання

4.5.1 Законодавство: Індустріалізація сприяла розвитку законодавства для регулювання землекористування. Держави вводили закони, що регламентували права власності, оренду землі, використання природних ресурсів та охорону довкілля.

4.5.2 Аграрна політика: Уряди багатьох країн почали розробляти та впроваджувати аграрну політику, спрямовану на підтримку фермерів, розвиток сільських територій і підвищення ефективності сільського господарства.

5. Введення колективізації [50]

5.1 Колективізація та радянська епоха управління землею мали суттєвий вплив на структуру і функціонування аграрного сектору в Україні та інших радянських республіках. Цей період характеризувався значними змінами в земельних відносинах, формами власності та методами управління земельними ресурсами.

Ідеологічні основи: Колективізація була частиною політики радянського уряду, спрямованої на створення соціалістичної економіки. Вона базувалася на ідеї колективної власності на засоби виробництва, включаючи землю, що мало на меті ліквідацію приватної власності та індивідуальних господарств.

Масова колективізація: На початку 1930-х років радянський уряд розпочав масову колективізацію сільського господарства. Вона передбачала об'єднання індивідуальних селянських господарств у великі колективні господарства - колгоспи (колективні господарства) та радгоспи (державні господарства).

Процес колективізації: Колективізація проходила насильницькими методами. Селян примушували вступати до колгоспів, конфісковували їхню землю, худобу та інше майно. Тих, хто чинив опір, переслідували, а часто депортували або ув'язнювали.

5.2 Структура та організація колгоспів і радгоспів

Колгоспи: Колгоспи були кооперативними господарствами, де земля і засоби виробництва належали колективу селян. Члени колгоспу спільно працювали на землі та ділили між собою прибуток згідно з вкладеним трудом. Формально колгоспи мали певну автономію, але фактично вони підпорядковувалися державним планам і директивам.

Радгоспи: Радгоспи були державними господарствами, де земля і всі засоби виробництва належали державі. Працівники радгоспів отримували

зарплату від держави і працювали як наймані робітники. Радгоспи були підпорядковані центральним органам влади і діяли за державними планами.

5.3 Планова економіка та державне регулювання

Централізоване планування: У радянській системі економіка була плановою, що означало, що держава визначала всі аспекти виробництва, включаючи сільське господарство. П'ятирічні плани передбачали конкретні завдання для колгоспів і радгоспів щодо обсягів виробництва, врожайності, використання земель і техніки.

Контроль та звітність: Колгоспи і радгоспи зобов'язані були регулярно звітувати перед державними органами про виконання планових завдань. Держава контролювала всі аспекти виробництва, включаючи розподіл ресурсів, закупівлю продукції та фінансову діяльність.

5.4 Соціальні та економічні наслідки

Зниження продуктивності: Насильницька колективізація та жорсткий контроль з боку держави призвели до значного зниження продуктивності сільського господарства. Багато селян втратили мотивацію до праці через відсутність особистої зацікавленості та жорсткі умови праці.

Соціальна рівність: З одного боку, колективізація сприяла соціальній рівності, ліквідації великого приватного землеволодіння і розширенню доступу до землі для всіх селян. З іншого боку, примусова колективізація та репресії проти куркулів (заможних селян) призвели до великих людських втрат і соціальних потрясінь.

5.5 Довгострокові наслідки та спадщина

Інфраструктура: Під час радянської епохи було створено значну інфраструктуру в сільській місцевості, включаючи дороги, електрифікацію, водопостачання та соціальні об'єкти (школи, лікарні).

Зміна підходів до землекористування: Система колгоспів і радгоспів існувала до кінця радянської епохи. Вона сформувала специфічний підхід до землекористування, який базувався на централізованому плануванні та колективній праці.

Реформи 1990-х років: Після розпаду СРСР у 1991 році почалися аграрні реформи, спрямовані на деколективізацію і приватизацію земельних ресурсів. Колгоспи та радгоспи були розформовані, а земля передана у приватну власність або оренду [56].

Період ринкових реформ, який розпочався після розпаду Радянського Союзу в 1991 році, ознаменував собою нову епоху в управлінні земельними ресурсами в Україні. Цей етап характеризується переходом від централізованої планової економіки до ринкової, приватизацією землі, розвитком нових інституцій та законодавства, спрямованих на ефективне використання земельних ресурсів.

6. Приватизація землі

6.1 Розподіл колгоспної землі: Одним із перших кроків у період ринкових реформ стало розформування колгоспів і радгоспів та розподіл їхніх земель між колишніми працівниками. Земля передавалася у приватну власність або надавалася в довгострокову оренду.

Сертифікати на землю: Для забезпечення прозорого процесу приватизації було введено систему земельних сертифікатів, які засвідчували право власності на земельні ділянки. Ці сертифікати могли використовуватися для обміну, продажу або передачі у спадок.

6.2 Формування ринку землі

Вільний обіг землі: Запровадження ринкових відносин у сфері землекористування включало легалізацію купівлі-продажу землі, оренди та застави земельних ділянок. Це створило передумови для формування ринку землі та залучення інвестицій у сільське господарство.

Ціноутворення: Ринкові механізми вплинули на формування вартості землі, яка почала визначатися попитом і пропозицією. Це дозволило встановити реальну ринкову ціну на земельні ділянки, що стимулювало їх ефективне використання.

6.3 Законодавчі реформи

Нова законодавча база: Для підтримки ринкових реформ була створена нова законодавча база. Основним документом став Земельний кодекс України, прийнятий у 2001 році, який визначав правові основи володіння, користування та розпорядження земельними ресурсами [23-26].

Регулювання землекористування: Закони та підзаконні акти регламентували порядок проведення земельних аукціонів, оренди землі, визначення прав і обов'язків власників і користувачів земельних ділянок, а також механізми державного контролю за використанням землі.

Нерівномірний розвиток: Ринкові реформи призвели до нерівномірного розвитку регіонів. В одних районах агробізнес став успішним і процвітаючим, в той час як в інших селянство зазнавало труднощів через брак інвестицій та ресурсів.

Корупція: Однією з проблем залишається корупція у сфері земельних відносин. Незважаючи на створення законодавчої бази, на практиці часто виникають випадки зловживань, рейдерських захоплень земель та непрозорих схем розподілу землі.

Захист прав власників: Захист прав власників землі та орендарів потребує подальшого вдосконалення. Часто виникають конфлікти щодо прав власності, орендних відносин та використання земельних ресурсів.

Отже, одним із завдань подальших реформ є забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Це включає впровадження екологічно чистих технологій, раціональне використання земельних ресурсів та охорону навколишнього середовища.

Сучасний аграрний сектор потребує впровадження інновацій та цифрових технологій. Використання дронів, систем точного землеробства, цифрових платформ для управління фермами сприяє підвищенню ефективності та конкурентоспроможності сільського господарства.

Держава повинна продовжувати підтримувати фермерів через програми субсидій, кредитування, навчання та консультування. Це допоможе малим та середнім господарствам стати більш стійкими та успішними.

1.3. Методи та інструменти управління земельними ресурсами

Управління земельними ресурсами є складним і багатограним процесом, що вимагає застосування різноманітних методів та інструментів. Ефективне управління земельними ресурсами забезпечує їх раціональне використання, охорону та відновлення, сприяє економічному розвитку та соціальній стабільності.

Основні методи управління земельними ресурсами поділяються на адміністративні, економічні, правові та технічні.

1. Адміністративні методи - базуються на використанні владних повноважень державних органів для регулювання земельних відносин [29].

Вони включають:

1.1 Законодавче регулювання: Прийняття законів, нормативних актів та регламентів, що визначають порядок використання, охорони та управління земельними ресурсами.

1.2 Державний контроль та нагляд: Моніторинг і контроль за дотриманням земельного законодавства, санкції за порушення правил землекористування.

1.3 Виділення та розподіл землі: Надання земельних ділянок для різних видів використання (сільське господарство, промисловість, будівництво) на основі адміністративних рішень.

2. Економічні методи спрямовані на створення економічних стимулів для раціонального використання та охорони земельних ресурсів [51]. Вони включають:

2.1 Земельний податок: Встановлення податків на земельні ділянки, що стимулює ефективне використання землі та забезпечує доходи до бюджету.

2.2 Орендна плата: Регулювання орендних відносин, встановлення розмірів орендної плати залежно від якості та місцезнаходження земель.

2.3 Субсидії та дотації: Надавання державної підтримки для впровадження екологічних технологій, відновлення деградованих земель, розвитку інфраструктури.

3. Правові методи забезпечують правове регулювання та захист земельних відносин [54]. Вони включають:

3.1 Захист прав власності: Встановлення прав власності на земельні ділянки, правовий захист прав власників та орендарів.

3.2 Регулювання земельних спорів: Вирішення конфліктів та спорів щодо землеволодіння та землекористування через судові та позасудові інстанції.

3.3 Земельний кадастр: Ведення державного реєстру земель, що містить інформацію про правовий статус, місцезнаходження, площу та інші характеристики земельних ділянок.

4. Технічні методи базуються на застосуванні сучасних технологій та інновацій у управлінні земельними ресурсами [49]. Вони включають:

4.1 Геоінформаційні системи (ГІС): Використання ГІС для збору, аналізу та управління просторовими даними про земельні ресурси.

4.2 Дистанційне зондування: Використання супутникових знімків та аерофотозйомки для моніторингу стану земель, виявлення змін у землекористуванні.

4.3 Технології точного землеробства: Використання сучасних агротехнологій для підвищення ефективності та раціональності використання земельних ресурсів.

Науковці виділяють ряд основних інструментів управління земельними ресурсами [54]

1. Земельний кадастр: Земельний кадастр є одним з основних інструментів управління земельними ресурсами. Він містить інформацію про правовий статус, площу, цільове призначення та інші характеристики земельних ділянок. Кадастрові дані використовуються для планування землекористування, оподаткування, вирішення земельних спорів та забезпечення прав власників.

2. Землепорядкування: Землепорядкування включає комплекс заходів з планування, організації та регулювання використання земельних ресурсів. Це включає розробку землепорядних проектів, проведення межування земельних ділянок, визначення оптимального розміщення різних видів використання земель.

3. Оцінка земель: Оцінка земельних ресурсів є важливим інструментом для визначення їх ринкової вартості, що використовується при купівлі-продажу, оренді, оподаткуванні та кредитуванні. Оцінка проводиться на основі різних методів, включаючи порівняльний, дохідний та витратний підходи.

4. Планування землекористування: Планування землекористування передбачає розробку генеральних планів, схем територіального розвитку та інших планувальних документів, що визначають оптимальне використання земельних ресурсів з урахуванням екологічних, економічних та соціальних факторів [56].

5. Нормативне регулювання: Нормативне регулювання включає розробку та впровадження стандартів, норм та правил використання земельних ресурсів. Це забезпечує дотримання екологічних, санітарних та будівельних норм, а також сприяє раціональному використанню земель та охороні навколишнього середовища.

6. Моніторинг та оцінка: Моніторинг земельних ресурсів включає систематичне спостереження за станом земель, виявлення змін та оцінку їх впливу на довкілля та економіку. Оцінка результатів моніторингу дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення та вживати заходи з охорони та відновлення земель.

Ці інструменти разом створюють комплексну систему управління земельними ресурсами, що дозволяє забезпечити їх ефективне і стійке використання в інтересах суспільств

Отже, теоретичні основи управління земельними ресурсами зосереджується на розгляді теоретичних підходів та методологічних засад управління земельними ресурсами. Він включає в себе аналіз загальних понять

та принципів управління землею, визначення земельних ресурсів, цілей та завдань управління ними, а також розглядає різноманітні методи та інструменти управління цими ресурсами.

У цьому розділі було розкрито основні аспекти управління земельними ресурсами, включаючи їх визначення, принципи, методи та інструменти. Розділ також враховує різні аспекти еволюції управління земельними ресурсами в аграрному секторі, від традиційних форм до сучасних підходів. Зроблені висновки в цьому розділі служать основою для подальшого дослідження та аналізу практичних аспектів управління земельними ресурсами в наступних розділах дипломної роботи.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В СВК «РОДИНА»

2.1. Аналіз зовнішнього середовища управління земельними ресурсами СВК «РОДИНА»

Аналіз зовнішнього середовища забезпечує комплексний підхід до управління земельними ресурсами, сприяючи сталому розвитку та підвищенню їх продуктивного потенціалу. Зовнішнє середовище включає такі фактори, як законодавче регулювання, економічні умови, технологічні досягнення, екологічні вимоги та соціально-культурні аспекти. Розуміння впливу цих факторів дозволяє визначити можливості та загрози для ефективного управління земельними ресурсами, сприяючи прийняттю обґрунтованих рішень щодо їх використання, охорони та відтворення. Для виявлення впливу зовнішнього середовища на діяльність проведемо комплексне дослідження, використовуючи методи PEST-аналізу та SWOT-аналізу. В першу чергу виявимо фактори впливу завдяки проведенню PEST-аналізу(табл. 2.1).

На основі PEST-аналізу визначено, що з політичної точки зору існує законодавча невизначеність: війна спричиняє зміни в законодавстві щодо землекористування, аграрної політики та підтримки сільського господарства; міжнародна допомога: залучення міжнародних організацій для підтримки сільськогосподарських проєктів може стати додатковим ресурсом; ризики конфіскації та реквізиції: в умовах війни можливі випадки конфіскації земель або іншої власності для потреб оборони; урядова підтримка: існують державні програми підтримки аграрного сектору, які можуть включати субсидії та пільгові кредити.

Серед економічних факторів важливо враховувати: рівень інфляції та нестабільність валюти: економічна нестабільність впливає на ціни на сільськогосподарську продукцію та вартість землекористування.

Таблиця 2.1 – PEST-аналіз

Р-політичні		Е-економічні	
Законодавча невизначеність. Війна спричиняє зміни в законодавстві щодо землекористування, аграрної політики та підтримки сільського господарства.		Інфляція та нестабільність валюти. Економічна нестабільність впливає на ціни на сільськогосподарську продукцію та вартість землекористування.	
Міжнародна допомога. Залучення міжнародних організацій для підтримки сільськогосподарських проєктів може стати додатковим ресурсом.		Логістичні виклики. Військові дії можуть ускладнити постачання матеріалів та продукції, що впливає на виробничий процес.	
Ризики конфіскації та реквізиції. В умовах війни можливі випадки конфіскації земель або іншої власності для потреб оборони.		Зміни в попиті та пропозиції. Зміни в ринковому попиті через економічну ситуацію можуть вплинути на стратегічні плани кооперативу.	
Урядова підтримка. Існують державні програми підтримки аграрного сектору, які можуть включати субсидії та пільгові кредити.		Доступ до фінансування. Війна може обмежити доступ до фінансових ресурсів, збільшуючи ризики інвестицій у розвиток земельних ресурсів.	
S-соціальні		Т-технологічні	
Переміщення населення. Війна спричиняє міграцію населення, що впливає на наявність робочої сили та соціальну структуру сільських громад.		Інноваційні технології. Використання сучасних технологій у землекористуванні, таких як дрони для моніторингу та автоматизації процесів, може підвищити ефективність.	
Психологічний стрес і мотивація. Війна впливає на моральний стан працівників, що може впливати на продуктивність та ефективність роботи.		Екологічні інновації. Впровадження екологічно дружніх технологій для сталого землекористування може підвищити екологічну безпеку та ефективність.	
Зростання значення місцевих громад. У важкі часи місцеві громади можуть стати ключовими партнерами у збереженні та відновленні земельних ресурсів.		Цифровізація управління. Впровадження цифрових систем управління земельними ресурсами може полегшити процеси контролю та оптимізації.	
Зміни в споживчих вподобаннях. Потреби населення можуть змінюватись в умовах війни, що впливає позитивно на попит на сільськогосподарську продукцію.		Доступ до ресурсів. Війна може обмежити доступ до нових технологій та обладнання через руйнування інфраструктури та логістичні проблеми.	

Розроблено автором за даними [22,23-26,29, 39-41]

Крім того важливо врахувати логістичні виклики. Військові дії можуть ускладнити постачання матеріалів та продукції, що впливає на виробничий процес.

Серед соціальних викликів важливо враховувати, що потреби населення можуть змінюватись в умовах війни, що впливає позитивно на попит на сільськогосподарську продукцію. Бо люди роблять продуктові запаси, а такі продукти як мука, соняшникова олія, гречка є першочерговими в продуктовому кошику. Серед технологічних слід відзначити інноваційні технології. Використання сучасних технологій у землекористуванні, таких як дрони для моніторингу та автоматизації процесів, може підвищити ефективність.

Таким чином господарства в сучасних умовах стикається з численними викликами зовнішнього середовища, але також має можливості для адаптації та розвитку. Розуміння та врахування політичних, економічних, соціальних і технологічних факторів через PEST-аналіз допоможе кооперативу краще управляти земельними ресурсами, зберігати їх продуктивний потенціал і забезпечувати сталий розвиток навіть у складних умовах.

Для більш глибокого аналізу доцільно продовжити попередні дослідження проведенням комплексного SWOT-аналізу. В першу чергу дослідимо можливості та загрози для діяльності на ринку кооперативу (табл. 2.2).

Серед основних загроз, як і в PEST-аналізі ми визначаємо політичні загрози, через військові дії на території України, крім того сучасне економічне середовище відзначається лише загрозами для діяльності. Становище серед цих факторів може покращитись при наявності підтримки з боку держави або міжнародних організацій. В техніко-технологічній сфері існує багато можливостей для розвитку, поряд з тим відсутність доступу до інноваційних ресурсів може скоротити можливості до розвитку інновацій.

Соціальна сфера має і можливості і загрози для підприємства, поряд з тим з меншим коефіцієнтом вагомості.

Таблиця 2.2 – Визначення можливостей і загроз для діяльності на ринку СВК «Родина»

Фактори	Можливості	Оцінка	Загрози	Оцінка
1. Політична сфера	Міжнародна допомога Урядова підтримка	+10 +10	Законодавча невизначеність Ризики конфіскації та реквізиції	-10 -9
2. Економіка			Інфляція та нестабільність валюти Логістичні виклики. Зміни в попиті та пропозиції Доступ до фінансування	-8 -8 -5 -9
4. Техніка та технології	Інноваційні технології. Екологічні інновації. Цифровізація управління	+10 +9 +8	Доступ до ресурсів.	-9
5. Соціальна сфера та населення	Зростання значення місцевих громад Зміни в споживчих вподобаннях	+8 +7	Переміщення населення Психологічний стрес і мотивація	-5 -5
6. Фактори попиту	Продуктові запаси у воєнний період	+10	Низька платоспроможність населення	-8
7. Фактори конкуренції	Висока якість формує високу конкурентоспроможність	+9	Насиченість ринку агровиробниками	-8
8. Фактори збуту	Наявність постійних ринків збуту	+8	Логістичні воєнні виклики	-8

Розроблено автором на основі джерел [22,23-26,29,39-41]

Розглядаючи мікросередовища, слід відзначити, що фактор попиту свідчить про наявність особливого попиту на продукцію першої необхідності у воєнний період, а продукція сільського господарства як раз і є такою, що має цей попит. Тому існує і конкуренція і попит і можливість збуту продукції. Поряд з тим платоспроможність попиту виступає особливою проблемою.

Дослідимо внутрішнє середовище СВК «Родина» та виявимо коефіцієнти впливу різних факторів на його діяльність (табл. 2.3).

За даними таблиці господарство має багато сильних сторін, які можуть дійсно надати перспективи для його розвитку.

Таблиця 2.3 – Визначення сильних та слабих сторін СВК «Родина»

Фактори	Сильні сторони	Оцінка	Слабкі сторони	Оцінка
1. Географічне положення	- землі високої родючості - сталі розміри земель - логістично вигідне розташування	+10 +9 +10	- посушливий клімат	-8
2. Економіка та маркетинг	- рівень рентабельності загальної діяльності 21,6% (за 3 роки в середньому) - рентабельна пшениця, ячмінь та ріпак озимий - спеціалізація високого типу зерно-технічний напрям - використання зрошувальних систем при проведенні обробітку земель сільськогосподарського призначення	+10 +10 +8 +10	- збитковий соняшник та кукурудза у 2023р. -збиткове тваринництво у 2023р. - висока собівартість продукції тваринництва - зниження рентабельності в динаміці 3 років	-9 -10 -9 -10
3. Персонал	- стабільна структура управління - відносно стала кількість досвідчених працівників	+8 +8	- низьке матеріальне стимулювання за покращення показників	-8
4. Техніка та технології	- проведення змін у сортовій базі - робота над впровадженням екологічного напрямку - власний тік та хлібопекарня - наявність виготовлення комбікормів	+10 +10 +10 +10	- високі витрати для введення інновацій та нових технологій	-10
5. Соціальна сфера	- позитивна атмосфера в колективі	+8	- відсутність заходів з team-білдингу	-5

Власні дослідження автора

Об'єднати можливості, загрози та внутрішні сильні та слабкі сторони дозволить загальна матриця SWOT-аналізу, що враховує найперспективніші варіанти для його діяльності (табл.2.4).

Такі результати дозволяють отримати стратегічні напрями для діяльності підприємства та одночасно виділити, які зовнішні та внутрішні фактори можуть зменшити ефективність діяльності.

Дію цих факторів треба мінімізувати. За для того щоб оптимізувати діяльність та посилити власні позиції на ринку.

Таблиця 2.4 – Матриця SWOT-аналізу СВК «Родина»

	МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
	- Міжнародна допомога - Урядова підтримка - Інноваційні технології. - Екологічні інновації. - Цифровізація управління - Зростання значення місцевих громад - Зміни в споживчих вподобаннях - Продуктові запаси у воєнний період - Висока якість формує високу конкурентоспроможність - Наявність постійних ринків збуту	- Законодавча невизначеність - Ризики конфіскації та реквізиції - Інфляція та нестабільність валюти - Логістичні виклики. - Доступ до фінансування - Доступ до ресурсів. - Низька платоспроможність населення - Насиченість ринку агровиробниками - Логістичні воєнні виклики
СИЛЬНІ СТОРОНИ - землі високої родючості - сталі розміри земель - логістично вигідне розташування - рівень рентабельності загальної діяльності 21,6% (за 3 роки в середньому) - рентабельна пшениця, ячмінь та ріпак озимий - використання зрошувальних систем при проведенні обробітку земель сільськогосподарського призначення - проведення змін у сортовій базі - робота над впровадженням екологічного напрямку - власний тік та хлібопекарня - наявність виготовлення комбікормів	1. Можливості, що підсилюють сильні сторони 1. Інноваційні технології можуть підсилити рівень родючості земель за сталих розмірів; 2. Наявність постійних ринків збуту при логістично вигідному розташуванні підвищують конкурентоспроможність підприємства 3. Екологічні інновації можуть бути використані у продовженні роботи над впровадженням екологічного напрямку	2. Загрози, що зменшують сильні сторони: 1. Політичні та економічні ризики можуть сприяти зростанню вартості ресурсів та зниженню рентабельності діяльності 2. Низька платоспроможність населення може також знижувати продажі та тим самим впливати на рентабельність
СЛАБКІ СТОРОНИ - посушливий клімат - збитковий соняшник та кукурудза у 2023р. -збиткове тваринництво у 2023р. - висока собівартість продукції тваринництва - зниження рентабельності в динаміці 3 років - низьке матеріальне стимулювання за покращення показників - високі витрати для введення інновацій та нових технологій	3. Можливості, що зменшують слабкі сторони: 1. Введення інновацій може сприяти виходу зі збитковості продукції рослинництва та тваринництва, зменшенню собівартості цієї продукції та зростанню загальної рентабельності 2. Зростання значення місцевих громад призводить до того, що вони можуть стати ключовими партнерами у збереженні та відновленні земельних ресурсів. 3. Міжнародна та урядова підтримка може забезпечити зростання інновацій в діяльності	4. Загрози, що підсилюють слабкі сторони: 1. Політичні та економічні ризики можуть сприяти зростанню вартості ресурсів та зростанню собівартості продукції, продовженню збитковості продукції рослинництва, тваринництва та відповідно низької рентабельності діяльності, або навіть її збитковості. 2. Економічна нестабільність та ризики відсутності доступу до фінансування можуть унеможливити інноваційні процеси в кооперативі

Власні дослідження автора

За результатами SWOT-аналізу особливо важливо врахувати можливості, що підсилюють сильні сторони внутрішнього середовища. До них відносяться:

1. Інноваційні технології можуть підсилити рівень родючості земель за сталих розмірів;
2. Наявність постійних ринків збуту при логістично вигідному розташуванні підвищують конкурентоспроможність підприємства
3. Екологічні інновації можуть бути використані у продовженні роботи над впровадженням екологічного напрямку

Крім того, треба особливо враховувати загрози посилення слабких сторін підприємства.

1. Політичні та економічні ризики можуть сприяти зростанню вартості ресурсів та зростанню собівартості продукції, продовженню збитковості продукції рослинництва, тваринництва та відповідно низької рентабельності діяльності, або навіть її збитковості.

2. Економічна нестабільність та ризики відсутності доступу до фінансування можуть унеможливити інноваційні процеси в кооперативі.

Це сприятиме покращенню ефективності діяльності підприємства, раціоналізації використання його ресурсів, в тому числі й земельних. Тим самим сприятиме зростанню його конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

2.2. Економічні аспекти використання земель в СВК «Родина»

Ефективне управління земельними ресурсами сприяє підвищенню продуктивності сільськогосподарського виробництва, забезпечує стабільний дохід для фермерів і знижує екологічні ризики. В умовах ринкової економіки особливо важливим є оптимізація витрат на обробку земель і максимізація доходів від їх використання. Вивчення економічних аспектів включає аналіз вартості землі, оцінку економічної ефективності сільськогосподарських операцій, а також вплив державних регуляторних політик і субсидій на ринок

землекористування. Комплексний підхід до цих питань допоможе створити стійку і конкурентоспроможну систему землекористування, що забезпечить довгострокове збереження та примноження земельних ресурсів.

СВК «Родина» є господарством аграрного спрямування Білгород-Дністровського району Одеської області. Господарство займається виробництвом в сфері рослинництва та тваринництва. Є достатньо великим за розміром (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Розміри аграрного виробництва СВК «Родина»

Показники	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р., %
Сільськогосподарські угіддя, га	8775	8809	8808	100,4
з них: - рілля, га	8754	8809	8808	100,6
Питома вага ріллі в сільськогосподарських угіддях, %	99,8	100,0	100,0	100,2
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	180	180	171	95,0
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	39355	42376	43950	111,7
Капіталозабезпеченість, тис. грн.	4,5	4,9	5,0	111,3
Капіталоозброєнність, тис. грн.	218,6	235,4	257,0	117,6
Приходиться на одного середньорічного працівника ріллі, га	48,6	48,9	51,5	105,9
Поголів'я:				
- свиней	505	740	659	130,5
- овець	87	98	114	131,0

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

Згідно результатів таблиці, земельні угіддя господарства мають майже сталі розміри, що в динаміці зросли на 33 га або 0,4%, при цьому всі угіддя господарства представлені ріллею.

В господарстві спостерігається незначне зменшення кількості працівників на 9 чол. або 5 %, при одночасному зростанню основних виробничих засобів на 4596 тис. грн або 11,7%.

Такі зміни призвели до зростання капітлозабезпеченості господарства на 11,3%. Тобто на 1 га сільськогосподарських угідь господарства припадає у 2023р. 5 тис. грн основних засобів. В свою чергу капіталоозброєність зросла на 17,6%. На 1 працівника в господарстві у 2023р. приходиться 257 тис. грн. основних засобів.

На 1 працівника в господарстві у 2023р. 51,5 га ріллі, при цьому за рахунок зменшення працівників цей показник збільшився на 5,9%.

В господарстві тваринництво у 2023р. представлено свинарством та вівчарством. В динаміці поголів'я свиней зросло на 30,5%, а овець на 31%.

Загалом результати свідчать про стабільні розміри, що є достатньо великими і дозволяють вести діяльність ефективно.

Для ефективної діяльності необхідно визначитись з наявною в кооперативі структурою управління (рис. 2.1, 2.2). Це дозволить виявити розподіл функцій управління та його раціональність для підприємства.

За даними рисунків 2.1, 2.2 виявлено, що досліджуване агропідприємство має трьох-ступінчасту структуру управління.

На чолі підприємства, а отже третього ступеня управління розташований голова кооперативу та основні спеціалісти діяльності аграрного підприємства. Другий ступінь управління забезпечують керівник цеху рослинництва (головний агроном), начальник товарної ферми, перший ступінь представляють начальники та завідувачі первинних виробничих підрозділів.

В останні роки досліджуване підприємство зіткнулося зі скороченням у галузі тваринництва, що призвело до змішаної структури: рослинництво має цехову організацію, а тваринництво представлено лише товарною фермою, що відповідає відділковому варіанту структури.

Управлінська структура досліджуваного підприємства побудована таким чином, що голова кооперативу підпорядковується правлінню, яке, у свою чергу, звітує перед загальними зборами під наглядом ревізійної комісії.

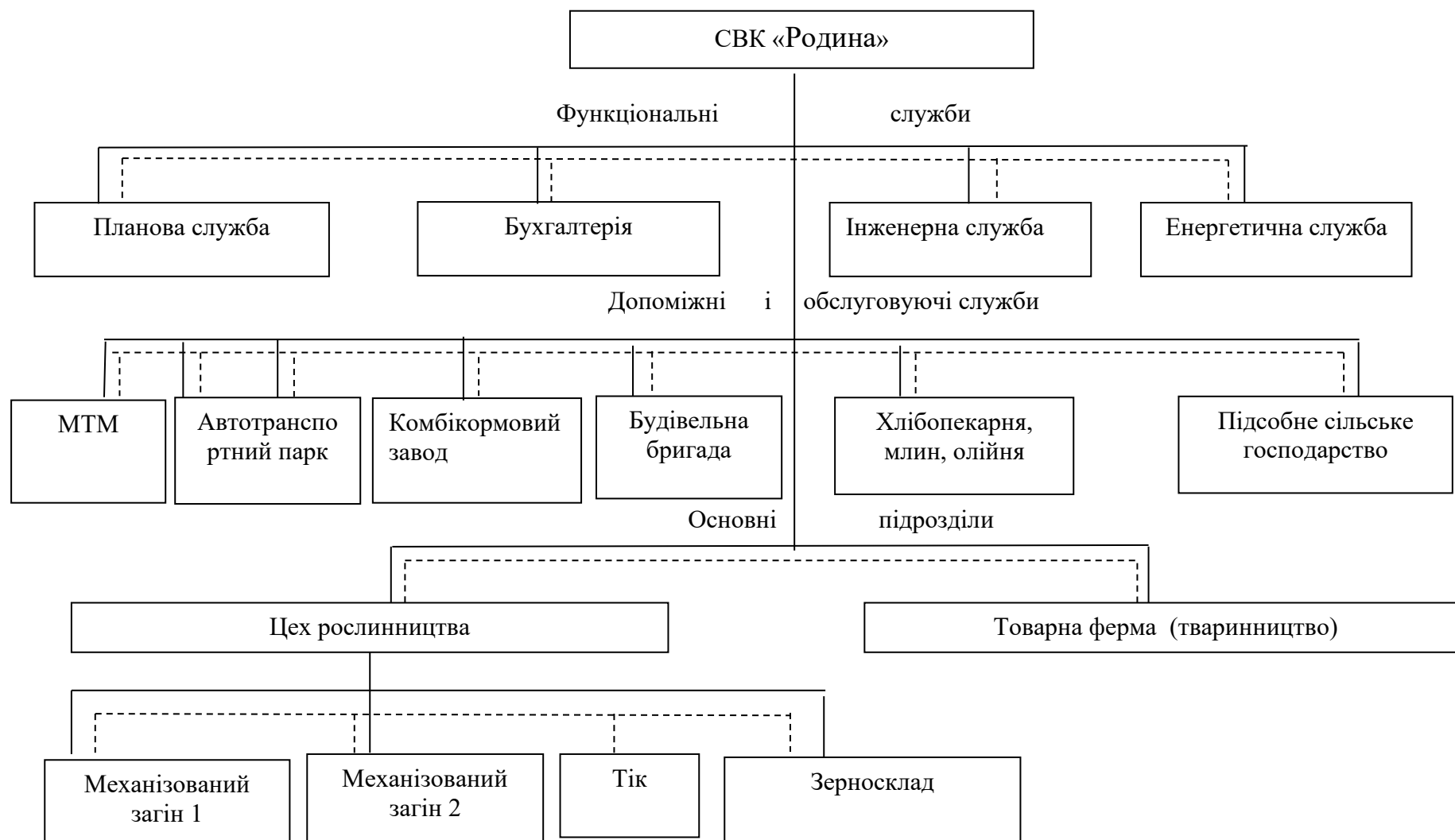

Рисунок 2.1 – Організаційна структура СВК «Родина»

Побудовано на основі штатного розпису підприємства

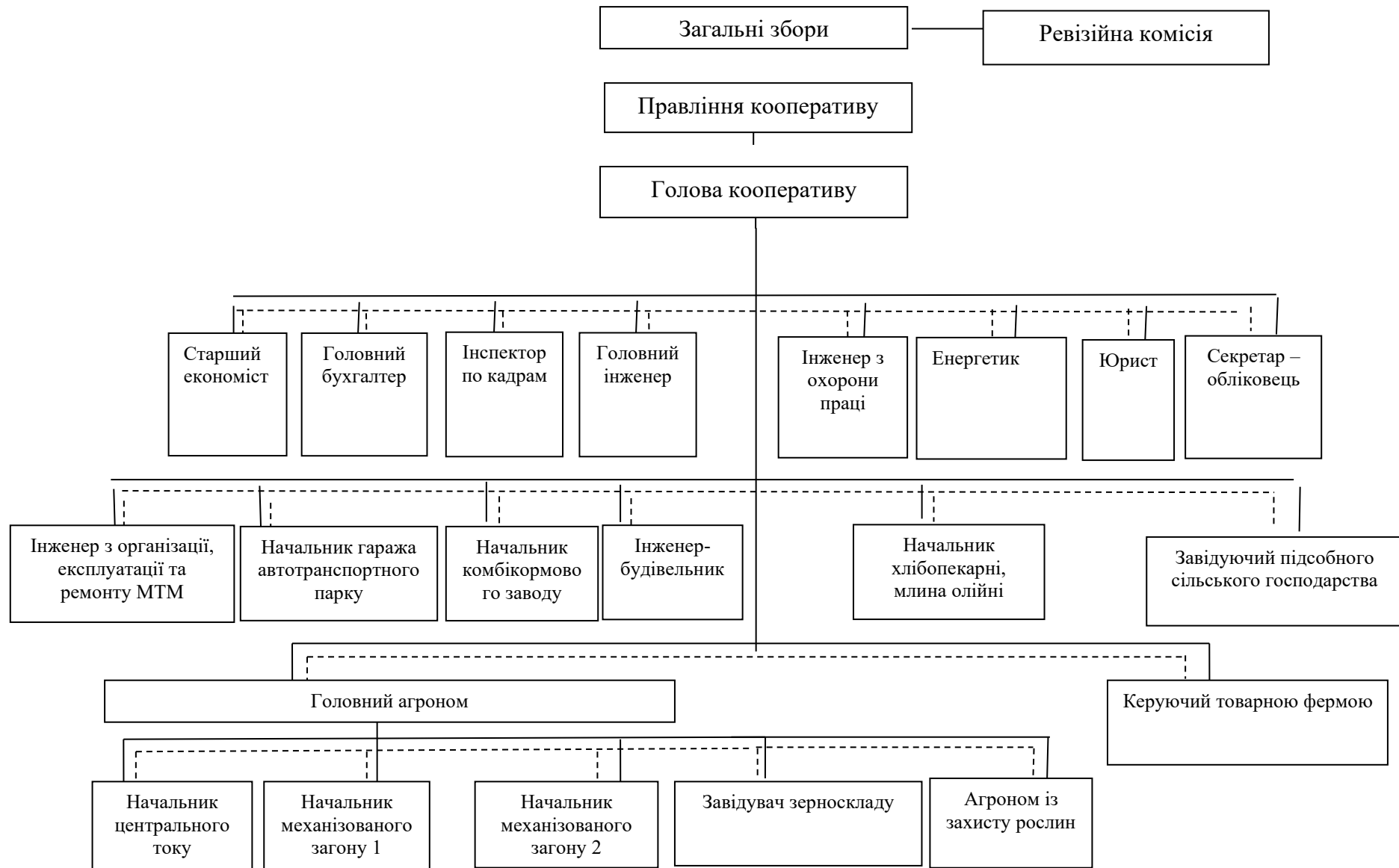

Рисунок 2.2 – Організаційна структура управління СВК «Родина»

Побудовано на основі штатного розпису підприємства

У підпорядкуванні голови аграрного господарства знаходяться головні спеціалісти: головний бухгалтер, старший економіст, головний інженер, інженер з охорони праці, головний енергетик, юрист, інспектор з кадрів та секретар, крім того обліковець з реєстрації бухгалтерських даних окремо від відділу бухгалтерії.

Серед обслуговуючих підрозділів, йому підпорядковуються начальник гаража автопарку, інженер з організації, експлуатації та ремонту МТМ, інженер-будівельник, завідувач підсобним господарством, начальник комбікормового заводу та начальник хлібопекарні, млина та олійні.

Щодо первинних виробничих підрозділів, то під керівництвом головного агронома працює в цеху рослинництва два механізовані загони на чолі з їх начальниками, центральний тік та зерносклад, крім того в господарстві є також агроном з захисту рослин. Товарна ферма, що представляє галузь тваринництва працює під управлінням керуючого фермою та налічує 15 працівників, що працюють в галузі свинарства та вівчарства.

Господарство є великим, з розгалуженою системою управління, з наявністю як вертикальних так і горизонтальних взаємозв'язків між працівниками та підлеглими. Серед особливостей структури треба відзначити, що посада старшого економіста не відповідає розмірам підприємства. За таких великих розмірів бажано було б мати посаду головного економіста, зміна посади та відповідно підвищення посадового окладу стане мотивацією для більше ефективного ведення власної діяльності для керівника планового відділу.

В рамках дослідження доцільно детально визначити зміни у посівних площах в динаміці 3 років в господарстві (табл. 2.6)

Так посіви зернових та зернобобових культур займають у структурі ріллі 49,5% у 2023р., при цьому посіви зернових зменшились на 1306 га або 23%. Серед площ зернових культур 35,8% займає озима пшениця, кількість площ зменшилась на 20 га або 0,6%.

Таблиця 2.6 – Динаміка та структура посівних площ СВК «Родина»

Види посівів	2021р.		2022р.		2023р.		2023р. до 2021р.	
	га	%	га	%	га	%	+/-	%
Зернові і зернобобові всього	5669	64,8	5378	61,1	4363	49,5	-1306	77,0
пшениця озима	3176	36,3	3141	35,7	3157	35,8	-20	99,4
кукурудза на зерно	193	2,2	415	4,7	232	2,6	39	119,9
ячмінь	2050	23,4	1802	20,5	855	9,7	-1195	41,7
просо	129	1,5	-	-	-	0,0	-129	-
овес	-	-	-	-	20	0,2	20	-
зернобобові	99	1,1	239	2,7	100	1,1	1	101,0
Технічні всього	3107	35,5	3212	36,5	4429	50,3	1323	142,6
соняшник	1210	13,8	1213	13,8	1089	12,4	-121	90,0
ріпак озимий	1834	20,9	1831	20,8	3340	37,9	1506	182,1
льон кудряш	63	0,7	168	1,9	-	-	-63	-
Кукурудза кормова	-	-	-	-	16	0,2	16	-
Всього посівних площ	8754	100,0	8809	100,0	8808	100,0	54	100,6

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

Найбільшого зменшення зазнали площі під ячменем, вони скоротились на 1195 га або 58,3%.

Площі під технічними культурами навпаки в динаміці зросли на 1323 га або 42,6%, що надало можливість технічним культурам зайняти 50,3%. Серед технічних культур таких зростань зазнали площі під ріпаком озимим, вони зросли на 1506 га або 82,1%. Крім того у 2023р. був невеликий посів кормової кукурудзи 16 га або 0,2%.

Таким чином сівозміна посіву культур в господарстві передбачає чередування зернових та технічних культур. Слід зазначити, що великі розміри посівних площ дозволяють господарству збільшувати питому вагу технічних культур в окремі роки до половини площ. Але як зазначають науковці це може призводити до отримання прибутку в один рік, поряд з тим вимагає наступні роки акцентувати увагу на зернових, щоб зберегти родючість ґрунтів.

Дослідимо як такий розподіл земель мав результату у валових зборах (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Обсяги виробництва продукції в СВК «Родина», ц

Види продукції	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р., %
Зернові і зернобобові всього	263048	151635	212730	80,9
-пшениця озима	146256	82986	147251	100,7
-кукурудза на зерно	9655	5470	7726	80,0
-ячмінь	101825	62940	54213	53,2
овес	-	-	424	-
-зернобобові	1088	239	3116	286,4
Ріпак озимий	52116	33446	67422	129,4
Соняшник	28091	24006	20738	73,8
Льон	1144	1530		
Кукурудза кормова			1236	
Приріст живої маси свиней	378	613	551	145,8
Приріст живої маси овець	6	2	3	50,0

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

Згідно результатів таблиці, обсяги виробництва зернових, як і площі зменшились на 19,1%. Поряд з тим обсяги виробництва пшениці зросли на 0,7%. Обсяги виробництва зернобобових культур зросли в 3 рази.

Збільшення площ під ріпаком дозволили збільшити виробництва культури на 29,4%. Одночасно обсяги виробництва соняшнику зменшились на 26,2%.

Серед продукції тваринництва, обсяги виробництва приросту живої маси свиней зросли на 45,8%, але овець зменшились на 50%.

Дослідимо як відобразились тенденції у реалізації продукції (табл. 2.8).

За даними таблиці 2.8 аналогічно до виробництва, обсяги реалізації зернових зменшились на 24,6%. При цьому обсяги реалізації озимої пшениці зросли на 6,4%, обсяги реалізації кукурудзи, незважаючи на зменшення обсягів виробництва зросли в 2 рази, обсяги реалізації ячменю зменшились на 61,8%. Зернобобові культури не реалізовувались.

Серед технічних культур відбулось значне зростання обсягів реалізації ріпаку – в 7 раз. При цьому обсяги реалізації соняшнику зменшились на 32,3%.

Таблиця 2.8 – Обсяги реалізації продукції в СВК «Родина», ц

Види продукції	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р., %
Зернові і зернобобові всього	185311	152475	139635	75,4
-пшениця озима	89523	95945	95243	106,4
-кукурудза на зерно	4509	3780	9457	209,7
-ячмінь	91279	49396	34906	38,2
Ріпак озимий	31259	50120	64774	686,7
Соняшник	9432	17525	21161	67,7
Приріст живої маси свиней	378	616	562	148,7
Приріст живої маси овець	3	3	1	33,3

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

Серед продукції тваринництва, обсяги реалізації продукції свинарства зросли на 48,7%, а вівчарства зменшились на 66,7%. Загалом тенденції є однаковими, як у виробництві так і в реалізації продукції.

У вартісному виразі ці тенденції представлені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Чисті доходи від реалізації продукції СВК «Родина», тис. грн.

Найменування реалізованої продукції	2021р.	2022р.	2023р.	В середньому за 2021-2023рр.		2023р. до 2021р., %
				тис. грн.	%	
Всього по рослинництву	166119	209078	181608	185602	96,4	109,3
Зернові і зернобобові культури	102273	87623	64947	84948	44,1	63,5
- пшениця озима	54754	61055	49147	54985	28,6	89,8
- кукурудза на зерно	868	896	3402	1722	0,9	391,9
- ячмінь	46651	23414	12389	27485	14,3	26,6
Технічні культури	63846	121456	116661	100654	52,3	182,7
Соняшник	12384	31096	31455	24978	13,0	254,0
Ріпак озимий	51462	90360	85206	75676	39,3	165,6
Продукція тваринництва	4287	2860	3145	3431	1,8	73,3
Приріст живої маси свиней	1395	2831	181608	2454	1,3	224,9
Приріст живої маси овець	10	15	64947	11	0,0	70,8
Інша діяльність, послуги, переробка	6329	2343	1698	3457	1,8	26,8
Всього по сільському господарству	176736	214281	186452	192490	100,0	105,5

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

За результатами таблиці 2.9 виявлено, що структура чистих доходів від реалізації продукції прямо пропорційна структурі посівних площ зазначених культур. Так зернові культури у середньому займають 44,1% у структурі доходів, при цьому серед них основна позиція у пшениці озимої – 28,6%.

Питома вага технічних культур 52,3%, при цьому серед них основну питому вагу займає ріпак озимий 39,3%.

Питома вага продукції тваринництва лише 1,8%, аналогічна питома вага і іншої діяльності підприємства.

Досліджуючи динамічні зміни слід відзначити зростання чистих доходів в динаміці 3 років на 5,5%. Серед них зросли чисті доходи від технічних культур на 82,7%, при цьому незважаючи на зменшення обсягів реалізації соняшнику, у вартісному виразі його доходи зросли в 2,5 рази, а доходи від ріпаку на 65.6%.

Чисті доходи від зернових культур зменшились в динаміці на 36,5%.

По продукції тваринництва чисті доходи загалом зменшились на 26,7%, поряд з тим по продукції свинарства зросли в 2 рази.

Отже, господарство має великі розміри, забезпечено розгалуженою системою управління і необхідними ресурсами для ефективного ведення власної діяльності. Господарство має технічно-зерновий напрям спеціалізації і працює для розвитку власної прибутковості. Земельні площі господарства використовуються на 100% в рамках сівозміни, що включає зернові та технічні культури. Поряд з тим рівень технічних культур, що мають велике навантаження на землю є високим в господарстві. Таке навантаження вимагає присутності парів у структурі посівних площ, тобто надання відпочинку земельним частками після виснажливих культур для відновлення власної родючості.

Такі дії забезпечать зростання ефективності ведення галузі рослинництва навіть без вкладання додаткових грошових ресурсів в оновлення сортової бази та внесення добрив.

2.3. Аналіз ефективності управління земельними ресурсами в СВК «Родина»

Аналіз ефективності управління земельними ресурсами виробничого кооперативу є ключовим елементом сталого його розвитку. Він дозволяє визначити, наскільки оптимально використовуються наявні земельні площі для досягнення максимальних економічних вигод. Ефективне управління земельними ресурсами передбачає оцінку рівня рентабельності, впровадження інноваційних технологій та методів, що підвищують продуктивність. Дослідження в цій сфері допомагають виявити слабкі місця та розробити стратегії для поліпшення управлінських практик, що сприятимуть економічній стабільності кооперативу.

В першу чергу оцінимо яка урожайність сільськогосподарських культур, що вирощуються в господарстві є на даний момент (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Урожайність основних аграрних культур в СВК «Родина», ц/га

Види продукції	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р., %
Зернові і зернобобові	46,4	28,2	48,8	105,1
-пшениця озима	46,0	26,4	46,6	101,3
-кукурудза на зерно	50,0	13,2	33,4	66,7
-ячмінь	49,7	34,9	63,4	127,7
-овес			21,2	
-зернобобові	11,0	1,0	31,2	283,5
Ріпак озимий	23,2	19,8	19,0	82,0
Соняшник	28,4	18,3	20,2	71,0
Льон кудряш	18,2	9,1	-	-
Кукурудза кормова	-	-	77,3	-

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

За результатами таблиці виявлено, що урожайність зернових культур, незважаючи на зменшення посівних площ зросла на 5,1%. Тобто інтенсивність

використання цих площ зросла. Урожайність пшениці зросла на 1,3%, а ячменю на 27,7%. В свою чергу урожайність зернобобових культур зросла майже в 3 рази.

Серед технічних культур спостерігається екстенсивний тип виробництва, так як урожайність цих культур зменшилась, отже зростання їх відбулось через зростання посівних площ, а не власно ефективності виробництва. Так урожайність соняшнику зменшилась на 18%, а ріпаку на 29%.

Дослідимо витрати на виробництво цієї продукції, в розрахунку на 1 ц (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Виробнича собівартість 1 ц аграрної продукції в СВК «Родина», грн.

Види продукції	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р., %
Зернові і зернобобові всього	188,1	533,1	367,8	195,6
-пшениця озима	192,8	633,3	395,4	205,1
-кукурудза на зерно	151,3	916,1	482,9	319,1
-ячмінь	174,6	364,7	264,7	151,6
-овес	-	-	745,3	-
-зернобобові	691,2	1304,9	517,3	74,8
Соняшник	449,2	1262,9	1114,7	248,1
Ріпак озимий	375,3	839,3	955,4	254,6
Приріст живої маси свиней	9587,3	6606,6	6091,9	63,5
Приріст живої маси овець	1772,7	6965,5	5888,9	332,2

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

За результатами таблиці виявлено, що собівартість виробництва зернових культур зросла на 95.6%, при цьому пшениці озимої в 2 рази, кукурудзи в 3 рази, а ячменю на 51,6%. Серед технічних культур, як для ріпаку так і для соняшнику виробнича собівартість зросла в 2,5 рази. Такі зростання є результатом постійного росту цін на ресурси в країні. Позитивним є зменшення виробничої собівартості свинарства на 36,5%. Але собівартість вівчарства зросла в 3 рази.

Виявимо наявну цінову політику та зміни в цінах в динаміці 3 років.

Таблиця 2.12 – Середня ціна реалізації 1 ц аграрної продукції СВК «Родина», грн.

Види продукції	2021р.	2022р.	2023	2023р. до 2021р., %
Зернові і зернобобові всього	551,9	574,7	465,1	84,3
-пшениця озима	611,6	636,4	516,0	84,4
-кукурудза на зерно	192,5	236,9	359,8	186,9
-ячмінь	511,1	474,0	354,9	69,4
Соняшник	1313,0	1774,4	1486,5	113,2
Ріпак озимий	1646,3	1802,9	1315,4	79,9
Приріст живої маси свиней	3690,2	4595,0	5582,7	151,3
Приріст живої маси овець	3407,7	4900,0	7237,0	212,4

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

За результатами таблиці виявлено, що в динаміці спостерігається зменшення цін на реалізацію зернових та зернобобових на 15,7%, так само зменшились ціни реалізації пшениці на 15,6% та ячменю на 30,6%. При цьому кукурудзи зросла на 86,9%.

Серед технічних культур, ціна реалізації соняшнику зросла на 13,2%, але реалізації ріпаку зменшилась на 20,1%.

Отже по цим культурам, при наявності зростання витратності виробництва відбувається зменшення цін. Це може бути через неефективні канали реалізації продукції, крім того сприяти зниженню цін може низький платоспроможний попит споживачів. Зовнішні ринки майже повністю закриті для ефективного експорту продукції і тим самим внутрішній ринок стає перенасиченим, що також впливає на зниження ціни через надмірну пропозицію.

На відмінно від продукції рослинництва. Ціна на продукцію тваринництва зросла. Так на продукцію свинарства на 51,3%, а на продукцію вівчарства - в 2 рази.

Визначимо наскільки реалізація продукції співпадає з її виробництвом, завдяки дослідженню показника товарності продукції (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 – Рівень товарності сільськогосподарської продукції в СВК «Родина», %

Види продукції	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р., +/-
Зернові і зернобобові всього	70,4	100,6	65,6	-4,8
-пшениця озима	61,2	115,6	64,7	3,5
-кукурудза на зерно	46,7	69,1	122,4	75,7
-ячмінь	91,6	92,5	64,4	-25,3
Соняшник	33,6	73,0	102,0	68,5
Ріпак озимий	60,0	149,9	96,1	36,1
Приріст живої маси свиней	100,0	100,5	102,0	2,0
Приріст живої маси овець	50,0	150,0	33,3	-16,7

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

За результатами таблиці виявлено, що рівень товарності зернових культур зменшився на 4.8 відсоткових пункти (в.п.) і загалом по зерновим культурам у 2023 р. складає 65,6%.

По пшениці він збільшився на 3,5 в.п., для кукурудзи – на 75,7 в.п. Рівень товарності ячменю навпаки зменшився на 25,3%.

Серед технічних культур рівень товарності соняшнику зріс на 68,5 в.п., а ріпаку на 36,1 в.п. і є високим, на рівні виробництва.

Так само високий рівень товарності галузі свинарства – 102%, і в динаміці зріс на 2 в.п.

Поряд з тим рівень товарності вівчарства лише 33,3%, що на 16,7в.п. менше за 2021р.

Дослідимо як ці зміни в реалізації, цінах та витратах на виробництво та реалізацію продукції відобразились на рівні загальної ефективності виробництва та реалізації продукції через дослідження показника рівень товарності продукції (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 – Рівень рентабельності аграрної продукції в СВК «Родина», %

Види продукції	2021р.	2022р.	2023р.	2023р. до 2021р., +/-
Зернові і зернобобові всього	69,3	5,3	22,8	-46,5
-пшениця озима	96,4	11,0	18,6	-77,9
-кукурудза на зерно	-36,6	-74,6	-9,0	27,7
-ячмінь	59,3	2,6	60,8	1,5
Соняшник	167,9	42,2	41,7	-126,3
Ріпак озимий	105,8	51,9	11,6	-94,2
Приріст живої маси свиней	-53,8	-42,0	-30,3	23,5
Приріст живої маси овець	-83,0	63,3	-19,6	63,4

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

За результатами таблиці виявлено, що відбулись зменшення у рівні рентабельності зернових культур на 46,5 в.п., при цьому рівень рентабельності пшениці озимої зменшився на 77,9 в.п., ячменю на 1,5 в.п. Рівень збитковості кукурудзи зменшився на 27,7 в.п.

Соняшник та ріпак у 2021р. мав високий рівень рентабельності, більший за 100%, таким чином в динаміці відбулись зменшення рівня рентабельності соняшнику на 126,3 в.п., а рівня рентабельності ріпаку на 94,2 в.п.

Рівень збитковості продукції свинарства зменшився на 23,5 в.п., а продукції вівчарства на 63,4 в.п.

Таким чином по продукції, що є збитковою відбулось зменшення рівня цієї збитковості. Поряд з тим прибуткова продукція зазнала зменшень ефективності.

Дослідимо загальну ефективність діяльності у таблиці 2.15.

Так чисті доходи, в цілому по господарству зросли на 5,5%. А при цьому собівартість зросла на 57,5%. На 1 га сільськогосподарських угідь приходить у 2023р. 21,2 тис. грн чистих доходів, це на 5,1% більше ніж у 2021р.

На 1 працівника припадає 1090,4 тис. грн чистих доходів, що на 11% більше ніж у 2021р. На 1 грн активів -1 грн чистого доходу.

Таблиця 2.15 – Економічна ефективність оборотних активів СВК «Родина»

Показники	Роки			2023р. до 2021р.,%
	2021	2022	2023	
Чистий дохід, тис. грн. (+/-)	176736	214281	186452	105,5
Собівартість, тис. грн.	100030	172887	157581	157,5
Вироблено на 1 га сільськогосподарських угідь чистого доходу, тис. грн.	20,1	24,3	21,2	105,1
Вироблено на 1 працівника чистого доходу, тис. грн.	981,9	1190,5	1090,4	111,0
Вироблено чистого доходу на 1 грн. активів, грн.	1,4	1,3	1,0	72,8
Чистий прибуток, тис. грн. (+/-)	62398	22210	8347	13,4
Отримано на 1 га сільськогосподарських угідь чистого прибутку, грн.	7110,9	2521,3	947,7	13,3
Отримано чистого прибутку на 1 грн. активів, грн.	0,49	0,13	0,05	9,2
Отримано чистого прибутку на 1 працівника, тис. грн.	346,7	123,4	48,8	14,1
Рентабельність, %	62,4	12,8	5,3	x

Розраховано на основі даних статистичної звітності підприємства

Чистий прибуток господарства в динаміці значно зменшився – на 86,6%. Таким чином на 1 га сільськогосподарських угідь було отримано у 2023р. 947,7 грн прибутку, що на 86,7% менше за 2021р., 1 грн активів припадає 0,05 грн чистого прибутку, що на 90,8% менше ніж у 2021р., на 1 працівника отримано 48,8 тис. грн чистого прибутку, що на 85,9% менше за 2021р.

Проведені дослідження свідчать про спад ефективності ведення діяльності господарства, це свідчить й про зменшення ефективності управління його земельними ресурсами.

Кооперативу необхідно проводити зміни як в системі сівозмін, так і проведення комплексної роботи по зменшенню собівартості та по пошуку більш ефективних каналів реалізації для можливості продажу по більш вигідним цінам.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ СВК «РОДИНА»

3.1. Стратегічні напрями у системі управління земельними ресурсами СВК «Родина»

Стратегічні напрями у системі управління земельними ресурсами виробничого кооперативу відіграють ключову роль у забезпеченні його сталого розвитку. Ефективне управління земельними ресурсами передбачає інтеграцію економічних, екологічних та соціальних аспектів, що сприяє оптимізації використання земель, збереженню родючості ґрунтів і підвищенню продуктивності сільськогосподарських угідь. Стратегічні ініціативи повинні враховувати сучасні виклики, такі як зміни клімату, необхідність збереження біорізноманіття, що потребує впровадження інноваційних методів землекористування та раціонального планування. Таким чином, стратегічні напрями управління земельними ресурсами є фундаментом для забезпечення довгострокової економічної ефективності та екологічної стійкості СВК «Родина».

Для ефективного управління земельними ресурсами господарства проведемо дослідження його місії, цілей та завдань. Для ефективного їх структурування скористаємось методикою «Дерева цілей», що дозволяє ефективно візуалізувати представлені пропозиції та визначити шляхи їх досягнення (рис. 3.1).

Так місією СВК «Родина» визначаємо підвищення ефективності управління земельними ресурсами виробничого кооперативу.

Для досягнення такого результату виділимо 4 основні цілі:

1. Оптимізація використання земельних ресурсів
2. Покращення економічної ефективності
3. Удосконалення організаційної структури управління
4. Забезпечення ефективного планування та прогнозування

Рис. 3.1 – Дерево цілей управління земельними ресурсами СВК «Родина»

Власні дослідження автора

Для оптимізації використання земельних ресурсів в першу чергу потрібно:

1. Підвищення врожайності зернових та технічних культур через використання високоякісного насіння та добрив
2. Зниження витрат на обробку землі за рахунок заходів щодо оптимізації поливу та зрошення
3. Використання сучасних агротехнологій, а саме впровадження сучасних технологій обробки ґрунту і посіву.

Для покращення економічної ефективності доцільно проводити заходи зі збільшення прибутковості від використання земельних ресурсів через впровадження економічно ефективних методів землекористування та впровадження системи сівозміни. Крім того доцільно проводити заходи щодо зниження собівартості продукції, тобто проводити аналіз витрат та пошук шляхів їх зниження; сприяти підвищенню рентабельності кооперативу через проведення регулярного фінансового аудиту.

Заходи з удосконалення організаційної структури управління СВК «Родина» передбачають удосконалення системи моніторингу та контролю за використанням земельних ресурсів, для якого пропонується створення відділу моніторингу та контролю за використанням земель. Крім того необхідно проводити підвищення кваліфікації персоналу. В цьому може допомогти проведення тренінгів та семінарів для персоналу. Також важливо впровадження інноваційних управлінських технологій, серед яких доцільно впровадження автоматизованих систем управління.

Також важливим є забезпечення ефективного планування та прогнозування. Тобто:

1. Розробка довгострокових стратегічних планів використання земельних ресурсів.
2. Впровадження економіко-математичного моделювання для прогнозування врожайності та прибутковості.

3. Аналіз ринкових тенденцій та адаптація до змін зовнішнього середовища

Дерево цілей може сприяти структурованому підходу до процесу управління земельними ресурсами, враховуючи всі ключові аспекти, необхідні для успішного розвитку виробничого кооперативу.

Серед пропонованих заходів необхідно в першу чергу зробити акцент на управлінських цілях. Впровадження відділу моніторингу та контролю за використанням земель дозволить:

- регулярно проводити збір даних про якісний та кількісний стан земельних угідь;
- використовувати сучасні технології, такі як дистанційне зондування, GPS та GIS-системи, для аналізу стану ґрунтів, вологи та рослинності;
- вести електронні бази даних з результатами моніторингу;
- проводити оцінку ефективності використання земельних ресурсів з точки зору економічної рентабельності, екологічної стійкості та соціальної значущості;
- розробляти рекомендації щодо оптимізації використання земельних ресурсів.

Всі функції нового відділу представлені у додатку А. Крім того у додатку Б представлена посадова інструкція начальника відділу моніторингу та контролю за використанням земель.

Проведенні дослідження дозволяють зрозуміти, що на даний момент така важлива робота не проводиться в повній мірі і не представлена у функціональних обов'язків інших працівників, що свідчить про доцільність введення такого відділу у структуру підприємства.

Удосконалена структура управління представлена на рисунку 3.2.

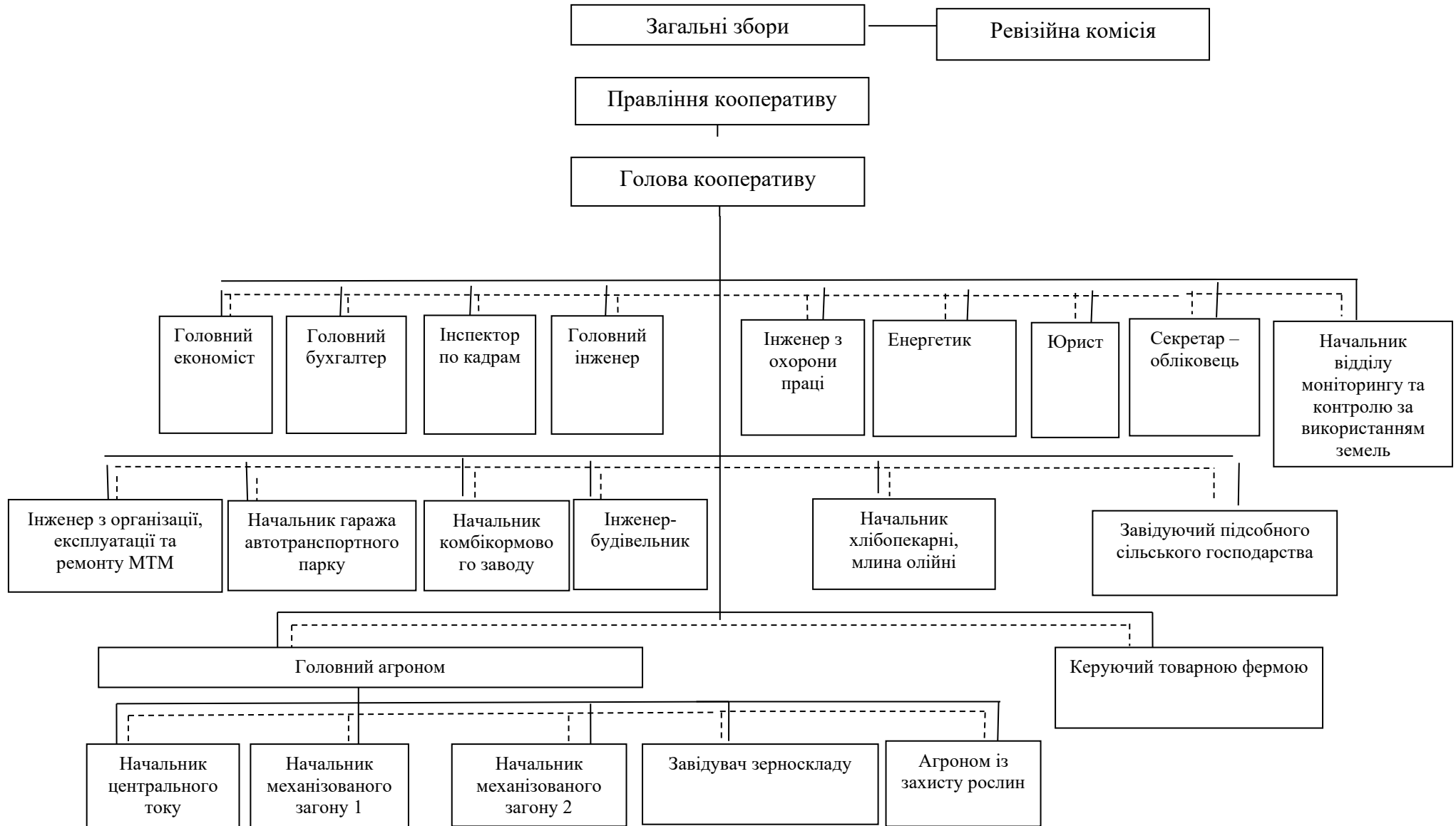

Рисунок 3.2 – Удосконалена організаційна структура управління СВК «Родина»

Побудовано автором

На рисунку 3.2 представлена удосконалена організаційна структура управління, в якій згідно рекомендацій введено начальника відділу моніторингу та контролю за використанням земель, крім того посада старшого економіста замінена на головного економіста. Для обґрунтування доцільності введення нового відділу представимо прогноз ефективності його діяльності (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Розрахунок витрат на організацію відділу моніторингу та контролю за використанням земель СВК «Родина»

№ п/п	Стаття витрат	Сума, тис. грн.
1.	Заробітної плати керівника відділу	15,35
2.	Заробітна плата працівників	35,22
3	Витрати на створення відділу	12,34
4.	Загальні витрати за рік	619,18
5.	Чистий прибуток у 2023р.	8347
6.	Відсоток витрат на створення відділу у чистому прибутку, %	7
7.	Планований прибуток від реалізації продукції рослинництва у 2026р. (за оптимальним планом), тис. грн.	83721

Згідно плану заробітна плата керівника відділу складе 15350 грн., згідно посадового окладу керівників структурних підрозділів в господарстві, крім того у відділі планується робота 3 працівників, з заробітними платами 11740 грн. Згідно з заробітними платами штатних працівників в управлінських підрозділах кооперативу.

Крім того планується витрати 12340 грн на організацію кабінету для нового відділу. Отже загальні витрати за рік на заробітну плату і організацію діяльності підрозділу складуть 619,18 тис. грн.

Таким чином, за чистих прибутків 8347 тис. грн. введення нового відділу складе 7% від чистого прибутку.

При тому робота нового відділу забезпечить зростання ефективності, що відобразиться в зростання чистого прибутку від діяльності галузі рослинництва.

3.2. Заходи для покращення ефективності управління земельними ресурсами СВК «Родина»

Ефективне управління земельними ресурсами є ключовим чинником стійкого розвитку сільськогосподарських кооперативів, таких як СВК «Родина». Удосконалення цього процесу потребує комплексного підходу, який включає впровадження сучасних агротехнічних методів, використання інноваційних технологій для моніторингу та аналізу земель, а також розробку ефективних правових та економічних механізмів. Застосування екологічно чистих практик землеробства, збереження біорізноманіття, раціональне використання водних ресурсів та мінімізація забруднення є невід'ємними складовими цього процесу. Важливу роль також відіграє підвищення обізнаності та освіченості членів кооперативу щодо стійких методів управління земельними ресурсами, що сприятиме підвищенню продуктивності та збереженню навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Для забезпечення стійкого використання та збереження природи в цьому регіоні можуть бути реалізовані такі заходи:

1) Впровадження екологічно чистих сільськогосподарських практик: підтримка методів обробітку ґрунту, вирощування рослин та ведення тваринництва, які є екологічно безпечними. Це може включати використання органічних добрив, природних методів боротьби зі шкідниками та хворобами, а також агроекологічні заходи.

2) Збереження біорізноманіття: охорона та відновлення природних екосистем, таких як ліси та водні ресурси, а також захист місцевих видів флори та фауни. Це може здійснюватися через створення заповідників,

природних парків, програми збереження рідкісних видів та моніторинг природних об'єктів.

3) Раціональне використання водних ресурсів: забезпечення ефективного та стійкого використання води, включаючи організацію систем зрошення та дренажу, захист водних басейнів від забруднення і забезпечення місцевих громад чистою питною водою.

4) Мінімізація викидів та забруднення: запровадження заходів для зниження викидів шкідливих речовин у повітря, ґрунт та водойми. Це включає впровадження енергоефективних технологій, використання альтернативних джерел енергії та організацію систем управління відходами та їх переробки.

5) Освіта та підвищення обізнаності: проведення освітніх заходів та інформаційних кампаній для місцевого населення щодо стійкого використання земельних ресурсів та охорони природи. Це сприятиме підвищенню свідомості та відповідальності громадян у питаннях охорони довкілля [28].

Розумне управління земельними ресурсами СВК «Родина» зможе забезпечити екологічно стабільне та економічно процвітаюче майбутнє для аграрного підприємства. Заходи, вжиті в цьому напрямку, сприятимуть збереженню природних ресурсів для майбутніх поколінь та забезпечать екологічний баланс.

Розвиток земельного планування та управління ризиками є ключовими аспектами для забезпечення сталого використання земельних ресурсів і забезпечення стійкого розвитку СВК «Родина» (табл. 3.2).

До основних аспектів варто віднести розвиток земельного планування, управління ризиками, моніторинг та адаптація, співпраця та участь громадськості.

Таблиця 3.2 - Ключові аспекти забезпечення сталого використання земельних ресурсів в СВК «Родина»

Аспект	Основні позиції	Характеристика
Розвиток земельного планування	Аналіз та оцінка поточного стану	Це включає вивчення земельних ресурсів, їх призначення, ландшафту та інфраструктури з метою визначення потенційних обмежень і можливостей.
	Визначення стратегічних напрямків розвитку.	На основі аналізу визначаються стратегічні цілі та завдання для подальшого розвитку земельного використання.
	Розробка земельних планів	Земельні плани визначають оптимальне розміщення різних видів діяльності, таких як сільське господарство, промисловість, житлово-комунальне господарство та зелені зони.
Управління ризиками:	Ідентифікація ризиків	Це включає аналіз потенційних загроз для земельних ресурсів, таких як ерозія ґрунтів, забруднення водних джерел або природні катастрофи.
	Оцінка ризиків	Ризики оцінюються за ймовірністю їх виникнення та потенційним впливом на земельні ресурси.
	Розробка стратегій управління ризиками	На основі оцінки ризиків розробляються стратегії їх запобігання або зменшення, а також плани дій у разі виникнення негативних подій.
Моніторинг та адаптація:	Система моніторингу	Встановлюється система моніторингу, яка дозволяє вчасно виявляти зміни в стані земельних ресурсів та ризику виникнення негативних явищ.
	Адаптація стратегій	На основі отриманих даних та результатів моніторингу проводиться адаптація стратегій управління земельними ресурсами та ризиками для врахування нових умов і викликів.
Співпраця та участь громадськості:	Співпраця зі зацікавленими сторонами	Важлива роль в розвитку земельного планування та управлінні ризиками належить співпраці з місцевими громадами, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами.

Побудовано автором з використанням джерела [27]

Ще одним важливим аспектом ефективного управління земельними ресурсами є використання точного землеробства у процесі обробітку ґрунту, догляду за посівами та збору врожаю.

Точне землеробство є сучасним підходом до управління сільськогосподарськими процесами, що базується на використанні новітніх технологій для підвищення ефективності та продуктивності аграрного виробництва. Цей метод включає застосування GPS-навігації, безпілотних літальних апаратів, сенсорів та спеціалізованого програмного забезпечення для точного визначення характеристик ґрунту, стану рослин та рівня вологості.

Однією з головних переваг точного землеробства є можливість диференційованого внесення добрив та пестицидів, що дозволяє зменшити їх витрати та мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище. Завдяки точним картам полів, створеним за допомогою дронів та супутникових знімків, аграрії можуть ефективно планувати посівні роботи, зрошення та збір врожаю [36].

Крім того, точне землеробство сприяє оптимізації витрат на паливо, насіння та робочу силу, оскільки забезпечує точність виконання агротехнічних операцій. Це також допомагає знижувати ризики, пов'язані з погодними умовами та іншими зовнішніми факторами, що можуть вплинути на врожайність.

Використання точного землеробства дозволяє аграрному підприємству приймати обґрунтовані рішення на основі точних даних та аналізу, що, в свою чергу, сприяє підвищенню врожайності та якості продукції. Такий підхід є важливим кроком на шляху до стійкого та ефективного сільськогосподарського виробництва, що забезпечує продовольчу безпеку та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь

На основі цього важливо забезпечити використання дронів у процесі обробітку ґрунту, внесення добрив, як першочергового засобу для введення точного землеробства в діяльність кооперативу.

Для введення обрано високоефективний дрон з багатофункціональним призначенням Torxgun FP300, що має 30-літровий бак, обладнаний 12 форсунками високого тиску, має широкі функції навігації та безпеки, і має основне призначення для точного землеробства [67]. Його повна характеристика представлена у додатку В.

Технічні характеристики дрону Torxgun FP300 представлені у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Технічна характеристика дрону Torxgun FP300

Показник	Значення
Ємність бака	30 л
Ємність контейнера	45 л
Рівень захисту	IP67
Ширина розпилення	6-8м
Дальність розповсюдження	1-7м
Робоча продуктивність	до 14,67 га/год
Максимальна швидкість потоку	8,1 л/хв
Кількість напірних форсунок	12
Режими роботи	Точки АВ, Автономний, Ручний
Режими зйомки	RTK T-marker, Drone Mapping
Термін служби батареї	понад 1000 циклів
Виявлення перешкод	до 40 м
Планові зростання у доходах	до 20%

Побудовано автором на базі джерела [67]

На основі представлених характеристик ми можемо розрахувати середні можливості обробітку ґрунту 1 дроном за місяць (таблиця 3.4).

При робочій продуктивності 14,67 г/год, при застосуванні декількох змінних батарей, дрон може за максимального навантаження оброблювати 3520 га за місяць, при планових площах 5203 га зернових культур доцільно

використовувати 2 дрони для забезпечення повного обробітку ґрунту та для уникнення надмірного перевантаження дронів.

Таблиця 3.4 – Виробничі потужності на місяць дрону Torxgun FP300

Показник	Значення
Максимальна потужність на 1 дрон, га за 30 днів	3520
Планова площа точного землеробства при вирощуванні зернових культур, га	5203
Потреба в дронах, шт.	2
Вартість 1 дрону Torxgun FP300	585900

Побудовано автором на базі джерела [67]

Таким чином визначивши потребу у купівлі 2 дронів моделі Torxgun FP300. Доцільно розрахувати загальні витрати (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Загальні витрати на впровадження проєкту по закупівлі дронів Torxgun FP300, грн

Стаття витрат	Вартість, грн
Вартість повного комплекту за 1 шт	585900
Потреба в дронах, шт.	2
Транспортні витрати	400
Заходи щодо навчання операторів дрону та налаштування приладу	5000
Амортизаційні відрахування на 1 дрон (10% від вартості)	58590
Загальні витрати проєкту, грн	1294380

Власні дослідження автора

Для впровадження проєкту з урахування витрат на доставку та навчання операторів дронів господарству треба виділити 1294380 грн на цей проєкт. Для того щоб визначити чи можливі такі витрати для підприємства доцільно розрахувати основні показники визначення ефективності інвестицій в діяльність підприємства, тобто розрахувати чисту поточну вартість проєкту,

індекс його прибутковості та внутрішню норму рентабельності даного нововведення.

Для розрахунку необхідно скористатись наступними формулами.

Чиста поточна вартість (NPV) є показником економічної ефективності інвестиційного проєкту, що визначається шляхом приведення очікуваних грошових потоків (доходів та витрат) до їх теперішньої вартості на момент початку інвестування

$$NPV = FV - C_0 \quad (3.1)$$

Індекс прибутковості (PI) відображає відносну рентабельність проєкту, показуючи дисконтовану вартість грошових надходжень на кожну одиницю вкладених коштів. Він обчислюється як відношення чистих приведених доходів від проєкту до початкових інвестицій.

$$PI = FV/C_0 \quad (3.2)$$

Внутрішня норма рентабельності (IRR) — це ставка дисконту, при якій чиста поточна вартість (NPV) дорівнює нулю. Приблизне значення IRR можна знайти за допомогою спеціальних формул або фінансових моделей:

$$\frac{IRR - r_1}{r_2 - r_1} = \frac{NPV_1}{NPV_2 - NPV_1} \quad (3.3)$$

Показник IRR можна коректно розрахувати за допомогою функції ВСД у програмі Excel (додаток Г).

$$NPV = -1294,38 + 74752 + 76754 + 78810 + 80921 + 83088 + 85314 + 87599 + 89945 + 92355 + 92355 = 843072 \text{ грн.}$$

Найґрунтовніше описує доцільність введення проєкту показник чистої поточної вартості, що склав 843072 грн., є позитивним, високим, а отже проєкт доцільно ввести .

Індекс рентабельності інвестиційного проєкту є також високим.

$$PI = 843072 / 1294,38 = 652,3$$

За нормативом мінімально він повинен перевищувати 1, а в даному

проєкті він становить 652,3, що означає про ефективність введення такого проєкту.

Внутрішня норма рентабельності (IRR) за розрахунком в Excel становить 6483%, отже доцільність введення проєкту є високою.

Загальна оцінка проєкту представлена у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Економічне обґрунтування проєкту по введенню дронів Torxgun FP300 для забезпечення точного землеробства в діяльності СВК «Родина»

Показники	Проєкт
Первісні інвестиції, тис. грн.	1294
Валовий прибуток (за оптимальним планом) на 2026р., тис. грн.	83722
Витрати на капітал	12%
Термін життя проєкту, роки	10
Щорічні грошові надходження	+15%
Чиста поточна вартість (NPV), грн	843072
Індекс прибутковості проєкту (PI)	652,3
Внутрішня норма рентабельності (IRR)	6483%

Власні дослідження автора

Отже, проведенні дослідження свідчать, що введення дронів та системи точного землеробства в процес управління земельними ресурсами СВК «РОДИНА» є обґрунтованим рішенням, що надає перспективи для розвитку та ефективного функціонування досліджуваному підприємству.

Використання точного землеробства дозволить виробничому кооперативу приймати обґрунтовані рішення на основі точних даних та аналізу, що, в свою чергу, сприяє підвищенню врожайності та якості продукції. Такий підхід є важливим кроком на шляху до стійкого та ефективного сільськогосподарського виробництва, що забезпечує продовольчу безпеку та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

3.3. Розробка стратегій та методів оптимізації використання земель в СВК «Родина»

У сучасних умовах господарювання питання розробки стратегій та методів оптимізації використання земель стає надзвичайно актуальним. Ефективне управління земельними ресурсами є ключовим фактором сталого розвитку аграрного сектору та забезпечення продовольчої безпеки. Враховуючи економічні виклики та соціальні аспекти, необхідно впроваджувати інноваційні підходи та технології, які дозволять максимально ефективно використовувати наявні ресурси, зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та підвищити продуктивність сільськогосподарського виробництва. Для обґрунтування пропозицій щодо ефективного управління земельними ресурсами скористаємось методом економіко-математичного моделювання та проведемо оптимізацію діяльності СВК «Родина» на 2026 р. [42].

Математичне моделювання економічних процесів — це застосування математичних методів і моделей для аналізу, прогнозування та оптимізації економічних систем і процесів. Основна мета цього підходу полягає в тому, щоб зрозуміти, описати і передбачити поведінку економічних суб'єктів і ринків під впливом різних факторів.

Для побудови економіко-математичної моделі, що дозволить оптимізувати використання ріллі необхідно сформулювати змінні та обмеження задачі на основі наявної його діяльності.

Для цього визначимось в першу чергу з обмеженням по посівним площам, що згідно нормативів сівозмін повинні бути в діяльності підприємства.

Так в таблиці 3.7 представлено, що пшениця озима може займати від 3158 до 3780 га, ячмінь озимий від 1569 до 2050 га, кукурудза на зерно від 280 до 415 га, вівса від 7 до 8 га, проса від 43 до 50 га, гороху від 146 до 200 га.

Таблиця 3.7 - Допустимі коливання сільськогосподарських культур та парів у площах ріллі

Групи і види культур	Кількість ріллі	
	мінімум	Максимум
пшениця озима	3158	3780
ячмінь озимий	1569	2050
кукурудза на зерно	280	415
овес	7	8
просо	43	50
горох	146	200
соняшник	1000	1350
ріпак озимий	1000	2350
багаторічні трави на силос	5	10
пари	440	440

Власні дослідження автора

В свою чергу соняшник від 1000 до 1350 га, а ріпак від 1000 до 2350 га.

Згідно проєкту на 2026р. дещо менші посіви ріпаку через те, що культура значно виснажує землі і не повинна займати більшість угідь для забезпечення відпочинку земель. 440 га планується залишити під пари, для повного відпочинку.

При цьому слід зазначити, що угіддя загалом планується не змінювати в розмірі. Їх загальна площа повинна бути на рівні 2026р.

Для підвищення родючості планується проведення заходів з підвищення урожайності культур. Одним з ключових аспектів в цьому питанні є раціональне внесення добрив. Нормативи внесення азотних, фосфорних та калійних добрив представлені у таблиці 3.8.

Внесення добрив планується під зернові та зернобобові культури та технічні культури.

Таблиця 3.8 – Внесення добрив під вирощування сільськогосподарських культур в СВК «Родина» (проект на 2026р.)

Види продукції	Витрати добрив на 1 ц продукції:		
	азотних (N)	фосфорних (P)	калійних (K)
- озимої пшениці	1,45	1,3	1,5
- ячменю озимого	1,5	1,4	1,5
- ячменю ярого	1,5	1,4	1,5
- проса	1	0,9	1
- гороху	1,2	1,1	1,2
- соняшнику	1,7	1,6	1,8
- ріпак озимий	1,6	1,7	1,9

Власні дослідження автора

В таблиці 3.9 представлено основні показники запланованої ефективності діяльності в галузі рослинництва.

Таблиця 3.9 – Техніко-економічні коефіцієнти для задачі економіко-математичного моделювання виробництва та реалізації продукції СВК «Родина»

Види продукції	Урожайність, ц/га;	Затрати праці	Собівартість продукції, грн./ц	Ціни реалізації, грн./ц
пшениця озима	46,6	1,1	430	708
кукурудза на зерно	50,0	1,3	482	695
ячмінь	63,4	1,1	245	481
просо	28,7	1,2	578	970
овес	24,1	0,9	445	-
горох	31,2	0,9	427	-
соняшник	24,4	2,6	989	1589
ріпак озимий	28,5	2,5	1190	1605
багаторічні трави	80,0	1,2	289	-

Власні дослідження автора

Так планується завдяки вивіреній системі сівозмін та внесенню добрив покращити ефективність вирощування культур. При цьому використання точного землеробства дозволить проводити цей процес з мінімальними витратами ресурсів, а отже дозволить не збільшувати собівартість продукції, що виробляється. Ціни на продукцію встановлено згідно з ринкових тенденцій.

Отримані результати є основою для створення економіко-математичної моделі. В першу чергу змінних, тобто тих показників, що повинні бути розраховані в рамках моделі та обмежень, що встановлюють максимальні чи мінімальні значення на перспективу тих чи інших показників (додаток Д).

Розрахунок економіко-математичної моделі слід провести з допомогою програми Microsoft Excel, а саме надбудови “Роз’язувач”, що дозволяє завдяки симплекс методу провести розрахунок оптимального результату. Проведені розрахунки представлено у Додатку Е.

Оцінити ефективність впровадженого прогнозу можна завдяки співставленню отриманих результатів з середніми показниками за період дослідження.

В таблиці 3.10 представимо планову структуру посівних площ та співставимо її з середніми даними за 3 роки.

За даними таблиці, в першу чергу 5% земельних угідь буде відведено під пари, що мають велике значення для оновлення родючості ґрунтів. Крім того планується зменшити посівні площі технічних культур, що значно виснажують землі на 423 га або 11,8% за рахунок зменшення площ під ріпаком озимим на 525 га або 22,5%. Поряд з тим площі під посівами соняшнику зростуть на 179 га або 15,3%. Загалом питома вага технічних культур складе у плановій структурі 35,9%.

За планом питома вага зернових культур складе 59,1% і вони у розмірах будуть дорівнювати середнім значенням за попередні 3 роки. Так само сталими плануються розміри кормової кукурудзи.

Таблиця 3.10 - Склад і структура посівних площ СВК «Родина» (проект на 2026р.)

Показники	В середньому за 2021-2023 рр.		Проект на 2026р.		Проект до середнього	
	га	%	га	%	+/-	%
Зернові і зернобобові культури, всього	5203	59,2	5203	59,1	-	100,0
в тому числі пшениця озима	3158	35,9	3158	35,9	-	100,0
кукурудза на зерно	1569	17,8	1569	17,8	-	100,0
озимий ячмінь	280	3,2	280	3,2	-	100,1
овес	43	0,5	43	0,5	-	100,0
просо	7	0,1	7	0,1	-	100,0
горох	146	1,7	146	1,7	-	100,0
Технічні культури - всього	3583	40,8	3160	35,9	-423	88,2
соняшник	1171	13,3	1350	15,3	179	115,3
ріпак озимий	2335	26,6	1810	20,5	-525	77,5
Кукурудза кормова	5	0,1	5	0,1	-	93,8
Пари	-	0,0	440	5,0	440	-
Всього посівів, га	8790	100,0	8808	100,0	18	100,2

Власні дослідження автора

Надалі визначимось з обсягами виробництва, що планує отримати господарство при введенні змін (табл. 3.8).

За даними таблиці 3.11 обсяги виробництва основної продукції зросли на 57458 ц або 27,5%, при цьому пшениці озимої на 21665 ц або 17,3%, кукурудзи на зерно на 6383 ц або 83,8%, обсяг виробництва ячменю у плану зросте на 26482 ц або 36,3%.

Обсяг виробництва просу у плану зростуть на 1 ц або 0,1%, а вівса – на 27 ц або 19,4%.

Обсяг виробництва гороху зросте на 3074 ц або в 3 рази, при цьому горох та овес планується використовувати, як і кормову кукурудзи для внутрішніх цілей господарства, тобто на корм тваринам.

Таблиця 3.11 – Проект обсягів виробництва продукції рослинництва в СВК «Родина» на 2026р., ц

Види продукції	В середньому за 2021-2023 рр.	Проект на 2026р.	Проект до середнього	
			ц	%
Зернові культури	209138	266595,4	57458	127,5
- пшениця озима	125498	147162,8	21665	117,3
- кукурудза на зерно	7617	14000	6383	183,8
- ячмінь	72993	99474,6	26482	136,3
- просо	1233	1234,1	1	100,1
- овес	141	168,7	27	119,4
- горох	1481	4555,2	3074	307,6
Соняшник	24278	32940	8662	135,7
Ріпак	50995	51585	590	101,2
Кукурудза кормова	412	400,5	-12	97,2

Власні дослідження автора

Обсяг виробництва соняшнику в динаміці повинен зрости на 8662 ц або 35,7%. При цьому не зважаючи на зменшення у площах, обсяги виробництва ріпаку повинні згідно плану зрости на 590 ц або 1,2%.

Обсяги виробництва кукурудзи кормової за планом зменшаться на 12 ц.

В проекті планується, що рівень товарності культур буде 100%, тобто господарство буде працювати над реалізацією виробленої продукції. Це стосується всієї продукції крім кормових, гороху та вівса, що потрібні господарству для кормової бази (табл. 3.12).

Серед продукції, що буде реалізовуватись чисті доходи від реалізації зернових і зернобобових культур зростуть на 78036 тис. грн або 91,9%, при цьому пшениці озимої на 49191 тис. грн або 89,5%, кукурудзи на зерно – на 8001 тис. грн або в 5.6 раз. Доходи від реалізації ячменю у плані зростуть на 20402 тис. грн або 74,2%.

Доходи від реалізації проса зростуть на 441 тис. грн або 58,4%, реалізація вівса у 2026 не планується.

Таблиця 3.12 – Проєкт вартості і структури чистого доходу (виручки) від реалізації продукції рослинництва СВК «Родина» на 2026 р.

Види продукції	В середньому за 2021-2023 рр.		Проєкт на 2026р.		Проєкт до середнього	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Зернові і зернобобові всього	84948	45,8	162984	54,7	78036	191,9
пшениця озима	54985	29,6	104177	34,9	49191	189,5
кукурудза на зерно	1722	0,9	9723	3,3	8001	564,6
ячмінь	27485	14,8	47887	16,1	20402	174,2
просо	756	0,4	1197	0,4	441	158,4
овес	306	0,2	-	-	-306	-
Технічні культури	100654	54,2	135136	45,3	34481	134,3
соняшник	24978	13,5	52342	17,6	27363	209,5
ріпак озимий	75676	40,8	82794	27,8	7118	109,4
Всього по рослинництву	185602	100,0	298119	100,0	112517	160,6

Власні дослідження автора

Доходи від технічних культур в динаміці зростуть на 34481 тис. грн або 34,3%, при цьому доходи від соняшнику на 27363 тис. грн. або в 2 рази, а ріпаку озимого на 7118 тис. грн або 9,4%.

Загалом у плані доходи від реалізації продукції галузі рослинництва зростуть на 112517 тис. грн або 60,6%, що є високим результатом для господарства.

Загальна ефективність реалізації проєкту представлена у таблиці 3.13.

За даними таблиці аналогічно до чистих доходів, собівартість зросте на 78081 тис. грн або 56,3%. За рахунок цих зростань валовий прибуток зросте на 34436 тис. грн або 69,9%.

На 1 га сільськогосподарських угідь у плані буде припадати 33,8 тис. грн чистого доходу, що на 12,7 тис. грн або 60,3% більше ніж в середньому за 2021-2023рр.

Таблиця 3.13 - Проєкт економічної ефективності сільського господарства СВК «Родина» на 2026р.

Показники	В середньому за 2021-2023 рр.	Проєкт на 2026р.	Проєкт до середнього	
	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	%
Чистий дохід від продукції рослинництва, тис. грн.	185602	298119	112517	160,6
Собівартість реалізованої продукції рослинництва, тис. грн.	136317	214397	78081	157,3
Валовий прибуток від продукції рослинництва, тис. грн.	49285	83722	34436	169,9
Вироблено на 1 га сільськогосподарських угідь чистого доходу, тис. грн.	21,1	33,8	12,7	160,3
Отримано на 1 га сільськогосподарських угідь чистого прибутку, тис. грн.	5,6	9,5	3,9	169,5
Рівень рентабельності продукції рослинництва, %	36,2	39,0	2,9	

Власні дослідження автора

На 1 га сільськогосподарських угідь у плані припадатиме 9,5 тис. грн чистого прибутку, що на 3,9 тис. грн або 69,5%.

За рахунок цих покращень господарство зможе збільшити власну рентабельність на 2,9 в.п.. Рівень рентабельності складе у 2026р. 39%.

Отже, математичне моделювання економічних процесів є важливим інструментом для управлінців, оскільки дозволяє більш точно прогнозувати наслідки різних економічних рішень і розробляти ефективні стратегії для досягнення економічних цілей.

Управління земельними ресурсами у виробничому кооперативі є ключовим чинником для забезпечення його стійкого розвитку та підвищення економічної ефективності. Ефективне управління передбачає впровадження сучасних агротехнологій, точного землеробства, та систем моніторингу земель. Використання високоякісного насіння, оптимізація поливу, зниження витрат на обробку землі та впровадження інноваційних методів обробітку ґрунту сприяють підвищенню врожайності та якості продукції. Створення відділу моніторингу та використання новітніх технологій, таких як дрони та GIS-системи, дозволяє регулярно збирати та аналізувати дані про стан земельних угідь, що є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Загалом, інтеграція цих заходів забезпечує не тільки економічну рентабельність, але й екологічну стійкість, що сприяє довготривалому успіху кооперативу та збереженню природних ресурсів для майбутніх поколінь

ВИСНОВКИ

Наукове дослідження теоретичних та практичних аспектів управління земельними ресурсами в СВК «Родина» Білгород-Дністровського району Одеської області надають можливість сформулювати наступні висновки:

1. Управління земельними ресурсами повинно створити оптимальні організаційно-територіальні та виробничі умови для раціонального розвитку аграрного сектору економіки. Це включає найбільш ефективне використання всіх земельних угідь, впровадження науково-обґрунтованих сівозмін, формування міцної та стабільної кормової бази для галузі тваринництва, ефективне застосування сільськогосподарської техніки, а також досягнення високих і сталих врожаїв з мінімальними затратами праці та коштів на одиницю продукції.

2. Одним із завдань подальших реформ є забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Це включає впровадження екологічно чистих технологій, раціональне використання земельних ресурсів та охорону навколишнього середовища. Сучасний аграрний сектор потребує впровадження інновацій та цифрових технологій. Використання дронів, систем точного землеробства, цифрових платформ для управління фермами сприяє підвищенню ефективності та конкурентоспроможності сільського господарства.

3. Теоретичні основи управління земельними ресурсами зосереджується на розгляді теоретичних підходів та методологічних засад управління земельними ресурсами. Він включає в себе аналіз загальних понять та принципів управління землею, визначення земельних ресурсів, цілей та завдань управління ними, а також розглядає різноманітні методи та інструменти управління цими ресурсами.

4. За результатами SWOT-аналізу особливо важливо врахувати можливості, що підсилюють сильні сторони внутрішнього середовища. До них відносяться: інноваційні технології можуть підсилити рівень родючості

земель за сталих розмірів; наявність постійних ринків збуту при логістично вигідному розташуванні підвищують конкурентоспроможність підприємства; екологічні інновації можуть бути використані у продовженні роботи над впровадженням екологічного напрямку

Крім того, треба особливо враховувати загрози посилення слабких сторін підприємства: політичні та економічні ризики можуть сприяти зростанню вартості ресурсів та зростанню собівартості продукції, продовженню збитковості продукції рослинництва, тваринництва та відповідно низької рентабельності діяльності, або навіть її збитковості; економічна нестабільність та ризики відсутності доступу до фінансування можуть унеможливити інноваційні процеси в кооперативі.

Це сприятиме покращенню ефективності діяльності підприємства, раціоналізації використання його ресурсів, в тому числі й земельних. Тим самим сприятиме зростанню його конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

5. Кооператив має великі розміри, забезпечено розгалуженою системою управління і необхідними ресурсами для ефективного ведення власної діяльності. Господарство має технічно-зерновий напрям спеціалізації і працює для розвитку власної прибутковості. Земельні площі господарства використовуються на 100% в рамках сівозміни, що включає зернові та технічні культури. Поряд з тим рівень технічних культур, що мають велике навантаження на землю є високим в господарстві. Таке навантаження вимагає присутності парів у структурі посівних площ, тобто надання відпочинку земельним частками після виснажливих культур для відновлення власної родючості. Такі дії забезпечать зростання ефективності ведення галузі рослинництва навіть без вкладання додаткових грошових ресурсів в оновлення сортової бази та внесення добрив.

6 Проведені дослідження ефективності свідчать про спад ефективності ведення діяльності господарства, це свідчить й про зменшення ефективності управління його земельними ресурсами. Кооперативу необхідно проводити

зміни як в системі сівозмін, так і проведення комплексної роботи по зменшенню собівартості та по пошуку більш ефективних каналів реалізації для можливості продажу по більш вигідним цінам.

7. За результатами проведення методики Дерева цілей, місією СВК «Родина» визначено підвищення ефективності управління земельними ресурсами виробничого кооперативу. Для досягнення такого результату виділимо 4 основні цілі: оптимізація використання земельних ресурсів; покращення економічної ефективності; удосконалення організаційної структури управління; забезпечення ефективного планування та прогнозування.

Для оптимізації використання земельних ресурсів в першу чергу потрібно: підвищення врожайності зернових та технічних культур через використання високоякісного насіння та добрив; зниження витрат на обробку землі за рахунок заходів щодо оптимізації поливу та зрошення; використання сучасних агротехнологій, а саме впровадження сучасних технологій обробки ґрунту і посіву.

Серед пропонованих заходів необхідно в першу чергу зробити акцент на управлінських цілях. Впровадження відділу моніторингу та контролю за використанням земель дозволить:

- регулярно проводити збір даних про якісний та кількісний стан земельних угідь;
- використовувати сучасні технології, такі як дистанційне зондування, GPS та GIS-системи, для аналізу стану ґрунтів, вологи та рослинності;
- вести електронні бази даних з результатами моніторингу;
- проводити оцінку ефективності використання земельних ресурсів з точки зору економічної рентабельності, екологічної стійкості та соціальної значущості;
- розробляти рекомендації щодо оптимізації використання земельних ресурсів.

Робота нового відділу забезпечить зростання ефективності, що відобразиться в зростання чистого прибутку від діяльності галузі рослинництва.

8. Використання точного землеробства дозволяє аграрному підприємству приймати обґрунтовані рішення на основі точних даних та аналізу, що, в свою чергу, сприяє підвищенню врожайності та якості продукції. Такий підхід є важливим кроком на шляху до стійкого та ефективного сільськогосподарського виробництва, що забезпечує продовольчу безпеку та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. На основі цього важливо забезпечити використання дронів у процесі обробітку ґрунту, внесення добрив, як першочергового засобу для введення точного землеробства в діяльність кооперативу.

Для введення обрано високоефективний дрон з багатофункціональним призначенням Torxgun FP300. Для впровадження проєкту з урахування витрат на доставку та навчання операторів дронів господарству треба виділити 1294380 грн на цей проєкт. Для того щоб визначити чи можливі такі витрати для підприємства доцільно розрахувати основні показники визначення ефективності інвестицій в діяльність підприємства, тобто розрахувати чисту поточну вартість проєкту, індекс його прибутковості та внутрішню норму рентабельності даного нововведення. Найґрунтовніше описує доцільність введення проєкту показник чистої поточної вартості, що склав 843072 грн., є позитивним, високим, а отже проєкт доцільно ввести.

Використання точного землеробства дозволить виробничому кооперативу приймати обґрунтовані рішення на основі точних даних та аналізу, що, в свою чергу, сприяє підвищенню врожайності та якості продукції. Такий підхід є важливим кроком на шляху до стійкого та ефективного сільськогосподарського виробництва, що забезпечує продовольчу безпеку та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

9. Математичне моделювання економічних процесів є важливим інструментом для управлінців, оскільки дозволяє більш точно прогнозувати наслідки різних економічних рішень і розробляти ефективні стратегії для досягнення економічних цілей. Загалом у плані доходи від реалізації продукції галузі рослинництва зростуть на 112517 тис. грн або 60,6%, що є високим результатом для господарства. Собівартість зросте на 78081 тис. грн або 56,3%. За рахунок цих зростань валовий прибуток зросте на 34436 тис. грн або 69,9%. На 1 га сільськогосподарських угідь у плані буде припадати 33,8 тис. грн чистого доходу, що на 12,7 тис. грн або 60,3% більше ніж в середньому за 2021-2023рр. На 1 га сільськогосподарських угідь у плані припадатиме 9,5 тис. грн чистого прибутку, що на 3,9 тис. грн або 69,5%. За рахунок цих покращень господарство зможе збільшити власну рентабельність на 2,9 в.п.. Рівень рентабельності складе у 2026р. 39%.

Отже, управління земельними ресурсами у виробничому кооперативі є ключовим чинником для забезпечення його стійкого розвитку та підвищення економічної ефективності. Ефективне управління передбачає впровадження сучасних агротехнологій, точного землеробства, та систем моніторингу земель. Використання високоякісного насіння, оптимізація поливу, зниження витрат на обробку землі та впровадження інноваційних методів обробітку ґрунту сприяють підвищенню врожайності та якості продукції. Створення відділу моніторингу та використання новітніх технологій, таких як дрони та GIS-системи, дозволяє регулярно збирати та аналізувати дані про стан земельних угідь, що є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Загалом, інтеграція цих заходів забезпечує не тільки економічну рентабельність, але й екологічну стійкість, що сприяє довготривалому успіху кооперативу та збереженню природних ресурсів для майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств. 2-ге вид., доп. і перероблене. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.
2. Балян, А., Іщенко, Н., Скрипник, Л., & Стецюк, М. (2023). Розвиток енергетичної інфраструктури на території Європейського союзу в контексті раціонального землекористування. *Київський економічний науковий журнал*, (1), 5-14. <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-1-1> (дата звернення: 10.03.2024)
3. Березівський П. Традиційні форми управління земельними ресурсами. URL: https://www.nbuiv.gov.ua>Portal/Soc_Gum...2009_3.../bpsora.pdf (дата звернення: 14.03.2024)
4. Бистряков І.К. Тенденції та домінанти розвитку земельних відносин в Україні в контексті екологічно орієнтованого землекористування. *Досвід та перспективи розвитку міст України: Збірник наук. праць*. Вип. 19. К., 2010. С. 23–30.
5. Богатирчук-Кривко С.К. Формування критеріїв еколого-економічної ефективності раціонального землекористування в сільському господарстві. *Екологічна безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 1–3 липня, 2014 р.). К.: ДІА, 2014. с. 15–18.
6. Борщ В.В., Осоченко І.В. Методи прийняття рішень у менеджменті. Наукові праці ММАУП. 2006. № 2(14). С. 61–63.
7. Будзяк В.М. Економіко-екологічні основи ефективного сільськогосподарського землекористування: теорія, методологія, практика: Дис... докт. екон. наук: 08.00.06. К., 2008. 432 с.
8. Бутенко В. М. Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності соціальної сфери села. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2004. Вип. 2(26), т. 2. С. 38- 40

9. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК. Теоретичні і практичні аспекти/ Відп. редактор акад. УААН В. М. Трегобчук. Київ: Ін-т економіки НАН України, 2003. 259 с.
10. Власенко В.В. Власенко І.Г., Середа Л.М., Дзюмак М.А. Екологізація агропромислового виробництва Вінниччини. Вінниця: «Едельвейс і к», 2007. 173с.
11. Герасимчук З.В. Вахович І.М., Голян В.А., Олексюк А.О. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності. Луцьк: Надстир'я, 2006. 228с.
12. Гетьман А.П., Янчук В.З. Порадник керівника сільськогосподарського підприємства. К.: Юрінком Інтер, 2005. 624с.
13. Горлачук В.В. Управління земельними ресурсами : навчальний посібник. Миколаїв : НаУКМА, 2002. 316 с.
14. Горлачук В.В., Песчанська І.М., Скороходов В.А. Земельний менеджмент : навчальний посібник. Київ : Професіонал, 2006. 192 с.
15. Гришова І. Ю. Бондаренко В. М., Єліневський В. Ю. Інституційне забезпечення аграрного ринку як чинник продовольчої безпеки. *Економічний аналіз*. Тернопіль: «Економічна думка», 2015. Том 19. № 3. С. 5–11.
16. Гудзь О. Є., Сомик А. В. Державна програма фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів. *Економіка АПК*. 2008. № 11. С. 54-63.
17. Гуцуляк Ю.Г. Управління земельними ресурсами в умовах ринкової економіки. Чернівці: Прут, 2002. 124 с.
18. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І. Міщенко В.С., Коваль Я.В., Новоторов О.С., Паламарчук М.М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. К.: РВПС України, 1999. 716 с.
19. Деллс К., Федорченко М. Управління державними землями сільськогосподарського призначення в Україні. URL: <http://myland.iatp.org.ua/ukr/12/213/3121/4959> (дата звернення: 17.03.2024)

20. Добряк Д.С., Бабміндра Д.І. Еколого-економічні засади реформування землекористування в ринкових умовах. К.: Урожай, 2006. 336с.
21. Добряк Д.С., Мартин А.Г. Землеустрій – наукова основа раціонального використання та охорони земельних ресурсів. Землеустрій і кадастр. 2006. № 1. С. 10–16.
22. Дорош О.С. Управління земельними ресурсами на регіональному рівні. К.: ЦЗРУ, 2004. 142 с.
23. Закон України “Про державний земельний кадастр: від 7 липня 2011 року № 3613-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 8. Ст. 61
24. Закон України “Про державний контроль за раціональним використанням та охороною земель” від 19.06.2003 № 963-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 350
25. Закон України “Про землеустрій”. *Офіційний вісник України*. 2003. – № 125. – С. – 122–142
26. Закон України “Про охорону земель” від 19.06.2003 № 962IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.
27. Кілочко В.М. Методологічні підходи до коригування базових показників економічної оцінки земель. *Землевпорядкування*. 2002. № 1. С. 35–39.
28. Князькова Т.О. Теоретичні основи економічної оцінки земель сільськогосподарського призначення. URL: www.nbuv.gov.ua
29. Лавейкін М. І. Реформування системи землекористування в Україні. К.: РВПС України НАН України. 376 с.
30. Мацибора В.І. Економіка сільського господарства : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2004. 415 с.
31. Муляр О. А. Реформування аграрного сектора в країнах Центральної і Східної Європи. *Економіка АПК*. 1997. № 4–5. 354 с.
32. Новаковський Л. Я., Третяк А. М., Добряк Д. С. Земельна реформа і землеустрій в Україні. ІЗУ УААН . К., 2001. 138 с.

33. Основні методи та інструменти управління у землекористуванні. Запорізький національний університет. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/966069/mod_resource/content/1/лекція%204.pdf (дата звернення: 12.03.2024)
34. Пархомець М.К., Гудак В.В. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика: монографія. Тернопіль, ТНЕУ. 2014. 256с.
35. Писаренко В. М., Коваленко Н. П., Поспєлова Г. Д., Піщаленко М. А., Мельничук В. В., Шерстюк О. Л. Екологізація землеробства як перший крок до органічного виробництва рослинницької продукції. Вісник ПДАА. 2020. № 3. С. 109–117
36. Пономаренко І.О., Тарасов В.А., Ігнатченко А.С., Химченко Ю.В., Ковальов Б.Л. Економічна ефективність використання дронів у сільському господарстві. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/87346/1/Ponomarenko_drones.pdf;jsessionid=C6BB9073DDEE079762251E58660017BD (дата звернення: 12.03.2024)
37. Попов А.С. Індикатори системи управління земельними ресурсами. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2011_18_2/files/11proamsi.pdf. (дата звернення: 11.03.2024)
38. Попов А.С. Індикатори системи управління земельними ресурсами. *Вісник Львівського національного аграрного університету: Збірник наук. праць. Серія: Економіка АПК*. Вип. 18(1). Львів, 2011.
39. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 05.03.1998р. №188/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 21.04.2024)
40. Постанова КМУ «Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р.» від 19 вересня 2007 р. № 1158. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 21.04.2024)
41. Постанова КМУ «Про затвердження Національної економічної

стратегії на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.04.2024)

42. Постол А.А. Розвиток великих аграрних підприємств: механізми та інструментарій: монографія. Харків: «Смугаста типографія», 2018. 289с.

43. Сакаль О.В. Ефективне управління землями лісогосподарського призначення: монографія. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2012. 176 с.

44. Сохнич А. Я. “Проблеми використання і охорони земель в умовах ринкової економіки”. Монографія. Львів: НВФ “Українські технології”, 2002. 252 с.

45. Стадник А.П., Лукіша В.В. Формування критеріїв та показників для еколого-економічного оцінювання сільськогосподарського землекористування. *Агроекологічний журнал*. 2011. № 3. с. 5–12.

46. Сталі принципи розвитку громади. Ресурсний центр ГУРТ. URL: <https://www.gurt.org.ua/articles/30364/> (дата звернення: 12.03.2024)

47. Транченко О.М., Шатохін А.М. Ефективність використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області. Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету. Економіка. 2012. Вип. 77. Ч. 2. С. 253–262.

48. Третяк А. М. Історія земельних відносин і землеустрою в Україні: Навчальний посібник. К.: Аграрна наука, 2002. 280 с.

49. Третяк А. М. Наукові основи землеустрою. Навчальний посібник. К.: ТОВ ЦЗРУ, 2002. – 342 с.

50. Третяк А. М. Розвиток суспільства і проблеми управління земельними ресурсами. *Стан земельних ресурсів України: проблеми, шляхи вирішення. Збір. доп. Всеукр. наук. пр. конф.* (Харків, 29–30 вересня 2001 р.) К., 2001.

51. Третяк А. М. Теоретичні основи землеустрою. К.: ІЗУ УААН, 2002. – 152 с.

52. Третяк А. М. Управління земельними ресурсами та реєстрація землі в Україні. К.: Преса України. 1998. 145 с.
53. Третяк А. М., Бабміндра Д. І. Земельні ресурси України та їх використання. К.: ТОВ ЦЗРУ, 2003. 143 с.
54. Третяк А. М., Коваль В. І., Нешик С. С. Регулювання земельних відносин на території сільської територіальної громади. К.: УАДУ, 2003. – 75 с.
55. Третяк А.М. Земельний капітал: теоретико-методологічні основи формування та функціонування: Монографія. – Львів: СПОЛОМ, 2011. 520 с.
56. Третяк А.М., Дорош О.С. Управління земельними ресурсами: навчальний посібник. В.: Нова книга, 2006. 462 с.
57. Третяк Н.А. Інституціональні засади удосконалення управління земельними ресурсами як економічної функції власності на землю. *Землевпорядний вісник*. 2012. №9. С. 17–21.
58. Третяк Н.А. Підходи до оцінки ефективності управління земельними ресурсами та землекористуванням. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2013. № 1–2. с. 136–146.
59. Управління земельними ресурсами: Підручник / [В.В. Горлачук, В.Г. В'юн, А.Я. Сохнич та ін.; Під заг. ред. В.В. Горлачука]. 2-е вид., випр. і перероб. Львів: Магнолія плюс, 2006. 443 с.
60. Федоров М.М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов. *Збірник матеріалів Одинадцятих річних зборів Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників* (Київ, 26–27 лют. 2009 р.). – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – С. 5–24.
61. Шкуратов О.І. Оцінка земель в процесі організації екологічно орієнтованого сільськогосподарського виробництва. *Агросвіт*. 2013. № 24. с. 13–17.
62. Юхновський І.Р. Третяк А.М. Землекористування в Україні: ефективність управління. *Вісник аграрної науки*, 2005. № 7. с. 5–10.
63. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення дохідності

агропромислового виробництва в Україні. *Економіка АПК*. – 2008. № 4. С. 19-37.

64. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. К. : Знання, 2007. 668 с.

65. Савченко О. В. Сутність та складові організаційно-економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві. *Ефективна економіка*. № 12. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2635.6> (дата звернення: 11.04.2024)

66. Ткачук В.І. Організаційно-економічний механізм у сільськогосподарських підприємствах та його моделювання. *Агросвіт*. 2015. № 23. С. 17-25.

67. Topxgun FP300: високоефективний сільськогосподарський дрон. AGTECH. URL: <https://agtecher.com/uk/product-uk/topxgun-fp300/> (дата звернення: 22.04.2024)

ДОДАТКИ

Додаток А

Функції відділу моніторингу та контролю за використанням земель включають:

1. **Моніторинг стану земельних ресурсів:**
 - Регулярний збір даних про якісний та кількісний стан земельних угідь.
 - Використання сучасних технологій, таких як дистанційне зондування, GPS та GIS-системи, для аналізу стану ґрунтів, вологи та рослинності.
 - Ведення електронних баз даних з результатами моніторингу.
2. **Контроль за дотриманням земельного законодавства:**
 - Перевірка відповідності використання земель чинному законодавству, нормативним актам та земельним договорам.
 - Виявлення та документування порушень земельного законодавства, таких як незаконне використання земель або порушення умов оренди.
3. **Аналіз ефективності використання земель:**
 - Оцінка ефективності використання земельних ресурсів з точки зору економічної рентабельності, екологічної стійкості та соціальної значущості.
 - Розробка рекомендацій щодо оптимізації використання земельних ресурсів.
4. **Розробка та впровадження заходів з охорони земель:**
 - Розробка планів та програм з охорони і раціонального використання земель.
 - Впровадження агротехнічних, меліоративних та інших заходів з метою збереження родючості ґрунтів і запобігання їх деградації.
5. **Консультаційна та методична підтримка:**
 - Надання консультацій та методичної допомоги землекористувачам з питань раціонального використання земель.
 - Проведення тренінгів та семінарів для підвищення кваліфікації фахівців у сфері землекористування.
6. **Взаємодія з іншими органами та організаціями:**
 - Співпраця з державними, науковими та громадськими організаціями з метою координації діяльності у сфері управління земельними ресурсами.
 - Участь у розробці та реалізації державних та регіональних програм з управління земельними ресурсами.
7. **Звітність та документування:**
 - Підготовка звітів про стан і використання земельних ресурсів для керівництва підприємства та відповідних державних органів.
 - Ведення документації щодо проведених моніторингів, перевірок та заходів контролю.
8. **Розслідування та вирішення конфліктів:**
 - Розгляд скарг та вирішення конфліктів, пов'язаних з використанням земель.
 - Прийняття рішень щодо усунення виявлених порушень та притягнення винних до відповідальності.

Посадова інструкція начальника відділу моніторингу та контролю за використанням земель

Загальні положення

1. **Начальник відділу моніторингу та контролю за використанням земель** призначається на посаду і звільняється з посади наказом керівника підприємства.
2. Начальник відділу підпорядковується безпосередньо [Посада керівника, наприклад, Директору підприємства].
3. Начальник відділу керує роботою відділу моніторингу та контролю за використанням земель.
4. У своїй діяльності начальник відділу керується чинним законодавством України, статутом підприємства, наказами та розпорядженнями керівництва, а також цією посадовою інструкцією.

Завдання та обов'язки

1. **Організація і керівництво роботою відділу:**
 - Забезпечення виконання завдань, покладених на відділ.
 - Розподіл обов'язків серед працівників відділу, контроль за їх виконанням.
2. **Моніторинг стану земельних ресурсів:**
 - Організація та проведення регулярного моніторингу земельних ресурсів.
 - Використання сучасних технологій для аналізу стану земель.
3. **Контроль за дотриманням земельного законодавства:**
 - Перевірка відповідності використання земель чинному законодавству та нормативним актам.
 - Виявлення та документування порушень земельного законодавства.
4. **Аналіз ефективності використання земель:**
 - Оцінка ефективності використання земельних ресурсів.
 - Розробка рекомендацій щодо оптимізації використання земель.
5. **Розробка та впровадження заходів з охорони земель:**
 - Розробка планів і програм з охорони і раціонального використання земель.
 - Впровадження агротехнічних та інших заходів з метою збереження родючості ґрунтів.
6. **Консультаційна та методична підтримка:**
 - Надання консультацій та методичної допомоги землекористувачам.
 - Організація тренінгів та семінарів для підвищення кваліфікації фахівців.
7. **Взаємодія з іншими органами та організаціями:**
 - Співпраця з державними, науковими та громадськими організаціями.
 - Участь у розробці та реалізації програм з управління земельними ресурсами.
8. **Звітність та документування:**
 - Підготовка звітів про стан і використання земельних ресурсів.
 - Ведення документації щодо проведених моніторингів, перевірок та заходів контролю.
9. **Розслідування та вирішення конфліктів:**
 - Розгляд скарг та вирішення конфліктів, пов'язаних з використанням земель.
 - Прийняття рішень щодо усунення виявлених порушень.

Права

1. Вимагати від працівників відділу дотримання трудової дисципліни та виконання посадових обов'язків.
2. Одержувати необхідну інформацію та документи, пов'язані з діяльністю відділу.
3. Представляти підприємство у взаємовідносинах з державними та громадськими організаціями з питань, що належать до компетенції відділу.
4. Вносити пропозиції керівництву щодо покращення роботи відділу та підприємства в цілому.
5. Приймати участь у розробці стратегічних планів підприємства.

Відповідальність

1. За невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків, передбачених цією посадовою інструкцією, начальник відділу несе відповідальність у порядку, визначеному чинним законодавством України.
2. За порушення трудової та виконавської дисципліни, правил охорони праці та техніки безпеки начальник відділу несе відповідальність згідно з чинним законодавством.
3. За правопорушення, скоєні в процесі здійснення своєї діяльності, начальник відділу несе відповідальність згідно з чинним адміністративним, кримінальним та цивільним законодавством.

Кваліфікаційні вимоги

1. Вища освіта у сфері земельних відносин, екології, агрономії або іншій відповідній галузі.
2. Досвід роботи у сфері управління земельними ресурсами не менше 5 років.
3. Знання чинного законодавства України у сфері земельних відносин.
4. Вміння працювати з сучасними технологіями моніторингу земельних ресурсів.
5. Високі організаційні та аналітичні здібності, навички управління персоналом.

Додаток В

Опис

TopXGun FP300 оснащений баком ємністю 30 л, що забезпечує ефективність обприскування до 14,6 га на годину. Він оснащений автоматичним запобіжним клапаном і соплами високого тиску для запобігання дрейфу, підтримуючи відцентрове сопло, щоб уникнути блокування порошку. Інтегрований безперервний вимірювач рівня повного діапазону, який відображає рівні в реальному часі в додатку.

Покращена здатність до поширення

Цей дрон може похвалитися контейнером об'ємом 45 л із максимальним діапазоном розкидання 7 м. Його система розподілу повітряним струменем забезпечує рівномірний розподіл без шкоди для насіння. FP300 має рейтинг IP67, що робить його водонепроникним і стійким до корозії, а також оснащений системою моніторингу ваги в реальному часі для запобігання перевантаженню.

Зручне керування

FP300 пропонує три режими роботи: AB Points, повністю автономний і ручний режим. Він включає в себе режими польової зйомки, такі як RTK T-marker, зйомка дроном і вибір карти. Пульт дистанційного керування із сенсорним екраном високої чіткості розрахований на безперервне використання протягом 6-8 годин із високою яскравістю для чіткої видимості на вулиці. Крім того, дрон має функцію сканування кордонів для автоматичного створення маршруту, що гарантує відсутність розбризкування чи розповсюдження.

Міцний і довговічний дизайн

Завдяки високоміцній навігаційній алюмінієвій рамі FP300 забезпечує довговічність і довговічність. Критичні компоненти закріплені для захисту від

пилу та агрохімікатів. Акумулятор може похвалитися терміном служби більше 1000 циклів.

Розширені функції безпеки

Дрон здатний виявляти перешкоди на відстані 40 метрів і автоматично їх обходити. Він включає в себе радар стеження за місцевістю та радари уникнення перешкод для більш безпечної роботи. Крім того, він оснащений передньою та задньою камерами 720p HD FPV, із задньою камерою, що забезпечує вид на землю в реальному часі.

Технічні характеристики

- Ємність бака: 30 л
- Ємність контейнера: 45 л
- Рівень захисту: IP67
- Ширина розпилення: 6-8м
- Дальність розповсюдження: 1-7м
- Робоча продуктивність: до 14,67 га/год
- Максимальна швидкість потоку: 8,1 л/хв
- Кількість напірних форсунок: 12
- Режими роботи: Точки АВ, Автономний, Ручний
- Режими зйомки: RTK T-marker, Drone Mapping
- Термін служби батареї: понад 1000 циклів
- Виявлення перешкод: до 40 м

Завдяки більш ніж десятирічному досвіду в системах управління польотом TopXGun пропонує надійні та ефективні рішення для сільськогосподарського сектора.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
-1294,38	83722	96280	110722	127330	146430	168394	193654	222702	256107	294523	
	0,893	0,797	0,712	0,636	0,567	0,507	0,452	0,404	0,361	0,322	1294,38
	74752	76754	78810	80921	83088	85314	87599	89945	92355	94829	844366,08
										NPV	843072
										PI	652,3
										IRR	6483%

Додаток Д

Змінні величини задачі:

Посівні площі сільськогосподарських культур:

- X1 озимої пшениці
- X2 озимого ячменю
- X3 кукурудза на зерно
- X4 овес
- X5 просо
- X6 горох
- X7 соняшнику
- X8 ріпак озимий
- X9 кукурудза кормова
- X10 Пар

Виробництво продукції на реалізацію:

- X11 озимої пшениці
- X12 озимого ячменю
- X13 кукурудза на зерно
- X14 овес
- X15 просо
- X16 горох
- X17 соняшнику
- X18 ріпак озимий
- X19 кукурудза кормова
- X20 солома

X21 Трудові ресурси

Добрива

- X22 N - кількість
- X23 P- кількість
- X24 K- кількість
- X25 N- вартість
- X26 P- вартість
- X27 K- вартість

X28 Вартість реалізованої продукції

X29 Собівартість реалізованої продукції

X30 Валовий прибуток господарства

Критерій оптимальності досліджуваної задачі – **максимум балансового прибутку.**

Додаток Д

Обмеження задачі:

1. Блок 1

По використанню площ ріллі	га	X1	+X2	+X3	+X4	+X5	+X6	+X7	+X8	+X9	+X10	=	8808
Мінімальні площі озимої пшениці	га	X1	>=	3158									
Максимальні площі озимої пшениці	га	X1	<=	3780									
Мінімальні площі озимого ячменю	га	X2	>=	1569									
Максимальні площі озимого ячменю	га	X2	<=	2050									
Мінімальні площі кукурудзи	га	X3	>=	280									
Максимальні площі кукурудзи	га	X3	<=	415									
Мінімальні площі вівса	га	X4	>=	7									
Максимальні площі вівса	га	X4	<=	8									
Мінімальні площі проса	га	X5	>=	43									
Максимальні площі проса	га	X5	<=	50									
Мінімальні площі гороху	га	X6	>=	146									
Максимальні площі гороху	га	X6	<=	200									
Мінімальні площі сояшнику	га	X7	>=	1000									
Максимальні площі сояшнику	га	X7	<=	1350									
Мінімальні площі ріпаку озимого	га	X8	>=	1000									
Максимальні площі ріпаку озимого	га	X8	<=	2350									
Мінімальні площі кукурудзи кормової	га	X9	>=	5									
Максимальні площі кукурудзи кормової	га	X9	<=	10									
Площа пару	га	X10	=	440									

Блок 2

По виробництву озимої пшениці	ц	46,6X1	-X11	=	0
По виробництву озимого ячменю	ц	63,4X2	-X12	=	0
По виробництву кукурудзи	ц	50,03	-X13	=	0
По виробництву вівса	ц	24,1X4	-X14	=	0
По виробництву проса	ц	28,7X5	-X15	=	0
По виробництву гороху	ц	31,2X6	-X16	=	0
По виробництву сояшнику	ц	24,4X7	-X17	=	0
По виробництву ріпаку	ц	28,5X8	-X18	=	0
По виробництву кукурудзи корм.	ц	80X9	-X19	=	0
По виробництву соломи	ц	15X1	+15X2	-X20	=

Блок 4

Трудові ресурси, люд.-год.	1,1X11	+1,1X12	+1,3X13	+0,9X14	+1,2X15	+0,9X16	+2,6X17	+2,5X18
	+1,2X19	+0,01X20	-X21	=	0			

Блок 5

Витрати добрив на 1 ц продукції: -азотних (N)	кг д.р.	1,45X11	1,5 X12	1,4 X13	1,1 X14	X15	1,2 X16	1,70 X17	1,6 X18	-100 X22	= 0
- фосфорних (P)	кг д.р.	1,30 X11	1,4 X12	1,3 X13	1 X14	0,9 X15	1,1 X16	1,60 X17	1,7 X18	-100 X23	= 0
- калійних (K)	кг д.р.	1,50 X11	1,5 X12	1,4 X13	1,2 X14	1 X15	1,2 X16	1,80 X17	1,9 X18	-100 X24	= 0
Вартість добрив: - азотних (N)	тис. грн.	2,8 X22	-1 X25	=	0						
- фосфорних (P)	тис. грн.	2,9 X23	-1 X26	=	0						
- калійних (K)	тис. грн.	3 X24	-1 X27	=	0						

Блок 6

Гарантоване виробництво озимої пшениці	ц	X11	>=	125498
Гарантоване виробництво озимого ячменю	ц	X12	>=	72993
Гарантоване виробництво кукурудзи	ц	X13	>=	7617
Гарантоване виробництво вівса	ц	X14	>=	141
Гарантоване виробництво просо	ц	X15	>=	1233
Гарантоване виробництво гороху	ц	X16	>=	1481
Гарантоване виробництво соняшнику	ц	X17	>=	24278
Гарантоване виробництво ріпаку озимого	ц	X18	>=	50995

Блок 8

По вартості реалізованої продукції	грн.	708X11	+481X12	+695X13	+970 X15	+1589X17				
		+1605X18	-X28	= 0						
По собівартості реалізованої продукції	грн.	345X12	+482X13	+445X14	+578 X15	+417X16	+989X17	+1190X18	+430X11	
		+289X19	+187X20	-X29	= 0					
По прибуток в цілому по господарству	грн.		X28	-X29	-X30	=	0			